Влада — Радам!

ГОЛОС УКРАЇНИ

Газета Верховної Ради Української РСР ◆ № 52 ◆ Субота, 16 березня 1991 року ◆ Ціна 10 коп.

Володимир СОСЮРА

ЛЮБІТЬ УКРАЇНУ

*Любіть Україну, як сонце,
любіть,
як вітер, і трави, і води...
В годину щасливу
і в радості мить,
любіть у годину негоди.*

*Любіть Україну у сні
й наяву,
вишневу свою Україну,
красу її, вічно живу і нову,
і мову її солов'їну.*

*Між братніх народів, мов
садом рясним,
сіяє вона над віками...
Любіть Україну всім
серцем своїм
і всіми своїми ділами.*

*Для нас вона в світі
єдина, одна
в просторів солодкому
чарі...
Вона у зірках, і у вербах
вона,
і в кожному серця ударі,*

*у квітці, в пташині,
в електровогнях,
у пісні у кожній, у думі,
в дитячій усміщці,
в дівочих очах
і в стягів багряному шумі...*

*Як та купина, що горить —
не згора,
живе у стежках,
у дібровах,
у зойках гудків, і у хвилях
Дніпра,
і в хмарах отих пурпурових,
в грому канонад, що
розвіяли в прах
чужинців в зелених
мундирах,
в багнетах, що в тьмі
пробивали нам шлях
до весен і світлих, і щирих.*

*Юначе! Хай буде для неї
твій сміх,
і сльози, і все до загину...
Не можна любити народів
других,
коли ти не любиш Вкраїну!..*

*Дівчино! Як небо її голубе,
люби її кожну хвилину.
Коханий любить не захоче
тебе,
коли ти не любиш
Вкраїну...*

*Любіть у труді, у коханні,
в бою,
як пісню, що лине зорею...
Всім серцем любіть
Україну свою —
і вічні ми будемо з нею!*

1944

ГОЛОС України

Газета Верховної Ради Української РСР

Головний редактор Сергій ПРАВДЕНКО

Редколегія:

Олександр БІЛИК заступник головного редактора

Анатолій ГОРЛОВ заступник головного редактора

Олександр ЄМЕЛЬЯНОВ член-кореспондент АН УРСР

Володимир КРАСНОДЕМСЬКИЙ

Леонід САМОЙЛЕНКО заступник головного редактора

Борис СИДОРЕНКО заступник головного редактора

Анатолій СОЛОНСЬКИЙ

Віталій СУДДЯ відповідальний секретар

◆

Засновник — Верховна Рада Української РСР.

◆

Адреса редакції: УРСР, 252047 Київ-47, вул. Нестерова, 4

Рукописи не рецензуються і не повертаються.

Думки авторів публікацій у «Голосі України» не завжди збігаються з точкою зору редакції.

Індекс 60955.

Тираж 166.300.

Передплатна ціна на рік 19 крб. 80 коп.

◆

Газета виходить 5 разів на тиждень. У вівторок — на 8 сторінках, середу, четвер, п'ятницю та суботу — на 16 сторінках.

Відповіді Голови Верховної Ради Української РСР Л. КРАВЧУКА на запитання Українського телебачення

(З ТЕЛЕІНТЕРВ'Ю 12 БЕРЕЗНЯ 1991 Р.)

Запитання. Недавно опубліковано проект нового Союзного договору. Як би Ви його коротко охарактеризували?

Л. КРАВЧУК. Щоб охарактеризувати проект нового Союзного договору, треба спочатку нагадати, що робота над ним велася тривалий час. У ній брали участь і представники України. Якщо спробувати сказати одним реченням про особливості пройденого шляху, то це — боротьба суверенітету з централізованою схемою договору. І на різних етапах брала верх то та, то інша лінія. Але на останньому етапі, підсумок якого було підбито на засіданні Ради Федерації, певні кроки були зроблені для того, щоб ідеї суверенітету стали більш точними і більш об'ємними.

Але хочу підкреслити, що ще не є той проект договору, який нам потрібен і який би виражав інтереси народу республіки.

Для того, щоб мати саме такий проект, в ньому повинні бути думки і депутатів, і народних Рад, власне, всіх, хто не байдужий до долі і народу, і суверенітету республік, і Союзу. Я наголошую — це взаємопов'язано.

На жаль, не можна сказати, що ми вже все зробили для того, щоб наші ідеї знайшли в проекті повне відображення. Але ми можемо бути переконані: по-перше, нам ніхто не заважає цього зробити, а по-друге, це буде зроблено на сесії Верховної Ради УРСР.

Але спочатку нам треба перебороти певні труднощі.

Перше — це утвердити в кожній людині суверенне, державне мислення. Потрібні відповідальність, висока політична культура, вміння аналізувати факти, події, ситуації, розстановку сил. Я переконаний в тому, що до суверенітету ми маємо прийти через Союзний договір. Коли Україна увійде в Союз як суверенна держава, а іншого підходу я просто не бачу, вона разом з іншими суверенними державами переборе всі труднощі і вийде на рівень тієї економічної, політичної, духовної культури, яка буде визначати справжній суверенітет.

Нині питання питань — яким має бути Союз? Той, що є? Не підходить. Той, що був? Не підходить. Значить, маємо творити новий Союз. І це завдання, і це проблема, на яких мають зосередити зусилля всі — від науки до влади. Адже Союзний договір — це надзвичайно серйозний документ, і саме в ньому мають знайти відображення шляхи реалізації всіх тих положень, які є в Декларації про наш державний суверенітет.

Тому зараз наступив надзвичайно відповідальний момент для Верховної Ради України. Ми вже не можемо говорити про загальні позитивні і негативні риси цього проекту Союзного договору. Треба говорити конкретно: беремо той чи інший пункт і розглядаємо, наскільки він відповідає нашим інтересам. І так по кожному пункту пройдемо весь Договір. І тільки після цього скажемо, що нам підходить, на чому зупинилась Верховна Рада.

До речі, Договір 1922 року саме так і обговорювався, розглядався на Україні. Між іншим, був і український варіант Союзного договору. Так що це не є щось незвичайне.

Ми маємо пройти весь шлях і створити такий договір, щоб він повністю забезпечував і права Союзу, делеговані йому республіками, і суверенітет кожної республіки. Я думаю, іншого просто бути не може.

У цьому зв'язку хотів би зупинитися на питанні про розмежування повноважень. Це ми обговорювали у Верховній Раді і виробили більш-менш спільну позицію. Там, де повноваження Союзу, — діють закони Союзу. І навпаки: там, де повноваження республік, — діють закони республік.

А от щодо спільних повноважень, то ця проблема ще залишається далеко не ясною. Тут доведеться серйозно попрацювати.

Запитання. У нашій пошті є багато запитань, що стосуються референдуму 17 березня. Якими є особливості його проведення на Україні?

Л. КРАВЧУК. Особливість в тому, що буде два бюлетені. Бюлетень, затверджений Верховною Радою СРСР, — з поваги до Верховної Ради СРСР ми не втручались в цю справу, не змінили формулювання. Верховна Рада СРСР має право на свою позицію, а Верховна Рада України — на свою. І тому ми, прагнучи з'ясувати, яким ми хочемо бачити Союз, вирішили запропонувати ще один бюлетень, в якому записано: «Чи згодні ви з тим, що Україна має бути у складі Союзу Радянських суверенних держав на засадах Декларації про державний суверенітет?».

Цим ми визначаємо, що Союз має бути Союзом суверенних держав, по-перше, і по-друге, що в договорі будуть відображені ідеї нашої Декларації.

Зазначу, що з цього питання ми проводимо не референдум, а опитування — для того, щоб знати думку народу України і керуватися нею в наших майбутніх діях.

Таким чином, наш бюлетень не знімає, не нівелює, а суттєво доповнює бюлетень союзного референдуму. І я хочу ще раз нагадати, що люди, які братимуть участь у голосуванні, мають заповнювати обидва бюлетені. І відповідно проголосувати.

Я, звичайно, не можу нав'язувати свою точку зору — голосувати «так» чи «ні», це справа честі і совісті кожної людини. Але коли вона візьме в руки бюлетені, то має замислитись над майбутнім нашої держави, над майбутнім України. Адже йдеться не тільки про сьогоднішній день, а й про тривалу, історичну перспективу. Тут треба проголосувати так, як велить громадянський обов'язок. І, безумовно, голосувати двома бюлетенями, тому що всі ми маємо знати, чи хоче український народ Союзу і якого саме Союзу він хоче.

Зараз подекуди мусується питання про те, який з цих бюлетенів є важливішим для народу України. Я вважаю, що це питання надумане, нам потрібен і новий Союз — Союз суверенних держав, і реальний суверенітет України. Думається, що більшість наших людей підтримає саме таку позицію.

В ІНТЕРЕСАХ ДОБРОСУСІДСТВА

Увечері 14 березня до столиці України прибув з офіційним візитом Голова Уряду Словацької Республіки В. Мечіар. У Бориспільському аеропорту, де було піднято державні прапори ЧСФР, СРСР, СР і УРСР, його зустрічали перший заступник Голови Ради Міністрів УРСР К. І. Масик, міністр закордонних справ УРСР А. М. Зленко, голова Київської міськради Г. Д. Малишевський.

15 березня гість мав розмову з Головою Ради Міністрів УРСР В. П. Фокіним. Відбувся обмін думками про політичну та економічну ситуацію в обох республіках.

Було відзначено, що УРСР і СР підтверджують своє прагнення підтримувати і розвивати добросусідські відносини і плодотворне співробітництво. Відповідно до сучасних умов сторони вирішили розробити новий документ про співробітництво замість спільної українсько-словацької програми економічного і науково-технічного співробітництва, розвитку культурних і спортивних зв'язків між підприємствами і організаціями двох республік.

Підкреслювалось: УРСР і СР не мають одна до одної ніяких територіальних претензій і вважають існуючий між ними кордон тепер і в майбутньому непорушним, що є надзвичайно важливим елементом миру і стабільності в Європі.

Сторони тісно співробітничатимуть у галузі охорони навколишнього середовища, раціонального використання природних ресурсів і запобігання забрудненням з транскордонними наслідками. Зокрема, особлива увага приділяється питанням збереження природного ансамблю Карпатського регіону.

Мова йшла також про повне задоволення культурних і духовних потреб національних меншостей — українців у Словаччині і словаків на Україні.

В. П. Фокін і В. Мечіар підписали спільне комюніке. На розмові і при підписанні документа були присутні: з української сторони — перший заступник Голови Ради Міністрів республіки К. І. Масик, заступник Голови Ради Міністрів В. Г. Урчукін, керуючий справами Ради Міністрів В. Ю. Пєхота, міністр закордонних справ А. М. Зленко, із словацької сторони — міністр міжнародних відносин СР М. Княжко, міністр промисловості Я. Голчік, міністр господарства И. Белцак та інші офіційні особи.

Відбулась також зустріч міністра закордонних справ УРСР і міністра міжнародних відносин СР.

Глава уряду Словацької Республіки поклав вінок до могили Невідомого солдата в парку Вічної слави.

Гість зробив поїздку по місту, оглянув його визначні пам'ятки.

Для представників засобів масової інформації за результатами візиту було влаштовано прес-конференцію.

Того ж дня В. Мечіар відбув до Братіслави.

* * *

Владимір Мечіар народився 26 липня 1942 року в місті Зволен, Словак. Освіта вища.

Працював референтом відділів міського господарства районного, обласного національних комітетів м. Жиар-над-Гроном. Після військової служби займав різні посади у Спілці молоді.

У 1967-68 роках був заступник, голова комітету народного контролю районного національного комітету у м. Жиар-над-Гроном.

На загальнословацькому з'їзді молоді у 1969 році виступив з ідеями, за які невдовзі був відкликаний з поста у молодіжному русі. У 1970 році виключений з Комуністичної партії Чехословаччини. У цьому ж році почав працювати сталеваром на заводі важкого машинобудування у м. Дубниця-над-Вагом.

Заочно закінчив юридичний факультет Братіславського університету. З 1973 року — референт, потім юрист підприємства по виробництву скла «Скообал».

З січня 1990 року — міністр внутрішніх справ та охорони навколишнього середовища Словацької Республіки.

У липні 1990 року призначений Головою Уряду Словацької Республіки. Як Голова Уряду В. Мечіар вже відвідав Німеччину, Польщу, Австрію, Угорщину, Югославію.

(Укрінформ).

ЗБЕРЕГТИ НАШУ ВЕЛИКУ СОЮЗНУ ДЕРЖАВУ

Виступ М. С. Горбачова по телебаченню 15 березня

Отже, ми на порозі всесоюзного референдуму. Така подія відбувається вперше в нашій вітчизняній історії. Беручи участь у референдумі, кожен з нас повинен повністю усвідомлювати, що він вирішує головне питання, яке зачіпає сьогоднішній і завтрашній день нашої багатонаціональної держави. Ідеться про долю країни, про долю нашої Батьківщини, про наш спільний дім, про те, як жити нам з вами, нашим дітям і внукам.

Це питання такого масштабу і такого значення, яке стоїть вище інтересів окремих партій, соціальних груп, політичних і громадських рухів. Його вправі вирішувати тільки сам народ. Закликаю вас усіх, дорогі співгромадяни, взяти участь у всесоюзному референдумі і на поставлене запитання відповісти «так».

Наше «так» збереже цілісність держави, якій тисяча років і яка створена працею і розумом, незліченними жертвами багатьох поколінь. Держави, в якій нерозривно сплелись і долі народів, і мільйони людських доль, наших з вами доль.

Наше «так» — це повага до держави, яка не раз довела свою здатність відстояти незалежність і безпеку народів, що в ній об'єдналися.

Наше «так» — це гарантія того, що ніколи полум'я війни не обпалить нашу країну, на долю якої і так випало немало випробувань.

Наше «так» — це не збереження старих порядків із засиллям центру і безправ'ям республік. Позитивні підсумки референдуму відкриють шлях до радикального оновлення союзної держави, перетворення її у федерацію суверенних республік, де надійно будуть гарантовані права і свободи громадян усіх національностей.

Наше «так» на референдумі і укладення Союзного договору дадуть змогу покласти край руйнівним процесам, які відбуваються в нашому суспільстві, рішуче повернути до відновлення нормальних умов життя і роботи.

Як я розумію, саме це і потрібно народові, саме цього найбільше хочуть наші люди. Їм набридли нескінченні словесні змагання і нагнітання пристрастей. Вони вимагають розв'язання практичних питань і в тому, що стосується виробництва, і в тому, що стосується споживчого ринку, законності і правопорядку, діяльності державних органів. Одне слово, люди хочуть введення життя в нормальну колію.

Успіх референдуму — це я теж хочу підкреслити — відкриє нові можливості для впевненого продовження всіх розпочатих у країні реформ, з якими ми пов'язуємо свої великі плани, їх реалізацію.

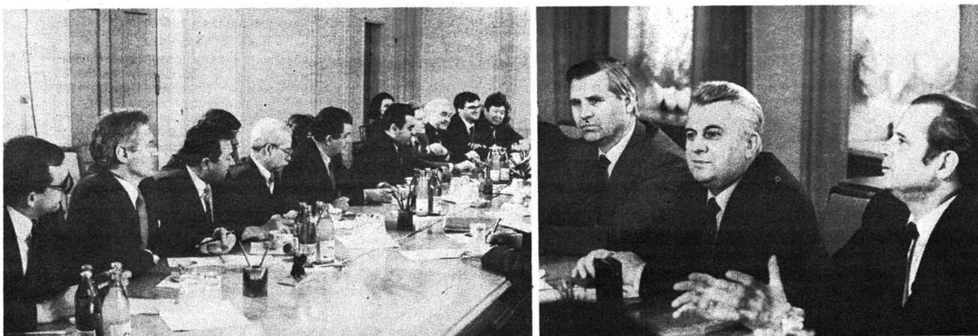
І ще, товариші. Важко, якщо взагалі можливо, розв'язати завдання, що стоять перед нами, без згоди і співробітництва в суспільстві. Тому треба, поки не пізно, спинити наростання нетерпимості, озлобленості, а подекуди й ворожості. Це також ми можемо зробити спільно, як кажуть, усією громадою. Позитивний підсумок референдуму поклав би початок консолідації суспільства.

Тверде моє переконання полягає в тому, що, коли в суспільстві станеться глибокий розкол, переможців не буде. Програють усі. Всі ми з вами будемо у програші. Важко навіть уявити, скільки бід і нещасть потягне за собою роз'єднання країни, протиставлення людей і народів. І це була б не тільки наша з вами біда. Розпад держави, яка сьогодні є однією з підвалин сучасного світу, таїть у собі загальні потрясіння, я б сказав, небувалих масштабів.

У зв'язку з наступним референдумом я одержую багато листів, їх тисячі. Учасники мітингу в Липецьку також звернулись до мене з листом, в якому нагадують слова Ярослава Мудрого: «Якщо ж будете в ненависті жити, у чварах і сварках, то загинете самі і занапастите землю батьків і дідів, яку добули вони трудом своїм великим. Але живіть мирно, слухаючись брат брата». Це справді порада мудрої людини і патріота.

Словом, кожен з нас зараз стоїть перед історичним вибором. Я розумію, що ви багато чого вже обдумали, багато чого зважили, обговорили зі своїми друзями, у своїх сім'ях і, мабуть, уже прийняли рішення. І все ж звертаюсь до всіх вас, дорогі співвітчизники: скажіть на референдумі своє тверде «так» нашій великій Союзній державі. Збережіть її для себе і для своїх нащадків.

НА ЗАСАДАХ СУВЕРЕНІТЕТУ

З прийняттям Декларації про державний суверенітет України розвиваються, будуть розвиватися і далі її дипломатичні, консульські зв'язки, робитиметься все для того, щоб Україна зайняла відповідне місце в європейському процесі.

Учора у Верховній Раді Української РСР уперше відбулася церемонія представлення глав консульських установ іноземних держав у Києві.

Дипломатів прийняв і запросив до бесіди Голова Верховної Ради Української РСР Л. Кравчук. Звертаючись до гостей, він, зокрема, сказав: Я дуже задоволений тим, що у нас є можливість зустрітись з генеральними консулами. Ми вважаємо, що це є доказовим проявом вашого ставлення до нашої республіки після прийняття Верховною Радою Декларації про державний суверенітет України. Хочу запевнити шановних дипломатів, що ми і надалі будемо робити все для розвитку міжнародних зв'язків республіки. Україна прагне зайняти чільне місце у загальноєвропейському процесі. Це прагнення підтримують інші республіки і народи нашого Союзу. Нагадаю, що у проекті Союзного договору враховане положення про те, що всі республіки можуть встановлювати безпосередні зв'язки на міжнародній арені.

Що ж до України, то вона як держава, як член ООН виступала і виступає за прямі відносини з усіма країнами світу. Перші кроки зроблено: відбулися візити і відповідні переговори з президентами Угорщини і Туреччини, планується наш візит до Будапешта, де ми збираємося підписати широкі й конкретні документи.

Ми і надалі розвиватимемо прямі відносини з країнами світу. Це — наша політика, наш курс. У цьому зв'язку Голова Верховної Ради Української РСР відзначив зрослу роль і відповідальність Міністерства закордонних справ республіки, на яке значною мірою покладено завдання безпосередньо втілювати цей курс у життя.

Торкаючись становища, яке склалось на Україні, Л. Кравчук відзначив, що воно досить складне, як і в Союзі в цілому. Спостерігаються такі явища, як руйнування господарських зв'язків, неможливість для центру виправити ситуацію. Численні помилки, яких припускалися і припускаються, дедалі ускладнюють ситуацію. Проте, порівняно з деякими іншими регіонами, на Україні зберігається стабільність. Зокрема, здійснюється розвиток важкої металургії, проводиться діяльність, спрямована на врегулювання «шахтарської» проблеми, республіка забезпечується основними видами продовольчих товарів.

Звичайно, зауважив Голова Верховної Ради Української РСР, дипломатів цікавлять питання, пов'язані з майбутнім референдумом. Як відомо, всі ми у республіці маємо відповісти на два запитання: яким хочемо бачити Союз і якою — Україну? Дозвольте підкреслити нашу позицію: якщо більшість проголосує «за» республіканський варіант, то тим самим наш народ підтримає Декларацію про державний суверенітет України і, відповідно, цей документ набуде конституційних засад.

Л. Кравчук проаналізував стан міжнаціональних відносин у республіці, наголосивши, що це питання перебуває під пильним контролем Верховної Ради і особисто її Голови. Ми зробимо все, щоб не допустити будь-яких проявів дискримінації за національною ознакою. До речі, зауважив Л. Кравчук, часто проблема виникає, як то кажуть, «на рівному місці» — через некомпетентність місцевого керівництва або її певних груп, громадських організацій. Приміром, інколи лунають голоси: а чому, мовляв, не збудовано школу для дітей, які навчалися б у ній тією чи іншою мовою? І становище починає штучно «розкручуватись». Хоча проблему можна вирішити дуже просто: взяти та й збудувати ту школу!

Голова Верховної Ради Української РСР відповів на численні запитання дипломатів, які, у свою чергу, подякували Л. Кравчуку за змістовну бесіду.

На бесіді були присутні керівник Секретаріату Верховної Ради УРСР М. Хоменко, міністр закордонних справ республіки А. Зленко.

Консульські установи іноземних держав у Києві репрезентували Генеральний консул Угорської Республіки А. Палді, Генеральний консул Республіки Польщі Р. Польковски, Генеральний консул Республіки Болгарії Г. Ружев, Генеральний консул Федеративної Республіки Німеччина Хенекке фон Бассевітц, Генеральний консул Республіки Куба Д. Асторга, Генеральний консул Республіки Румунії Л. Пастор, Генеральний консул Республіки Франції Ю. Перне, призначений Генеральним консулом Сполучених Штатів Америки Дж. Гундерсен, в. о. Генерального консула Монгольської Народної Республіки Б. Бассанжавин, в. о. Генерального консула Чехо-Словацької Федеративної Республіки З. Гумл.

Володимир САВЦОВ,
редактор міжнародного відділу «Голосу України».

На знімку: під час зустрічі. Фото Олександра КЛИМЕНКА.

На Україні референдум матиме специфічний характер. Маємо відповісти на запитання не тільки про збереження Союзу, але й на друге: яким ми хочемо бачити Союз.

РЕФЕРЕНДУМ: ТОЧКА З

Я ДВІЧІ ВІДПОВІМ «ТА

Серед депутатів Українського парламенту, які частіше за інших висловлюють свою думку і, таким чином, краще знайомі телеглядачам та всім жителям республіки — секретар Комісії Верховної Ради УРСР з питань агропромислового комплексу Олександр Олександрович Мороз. Кореспондент Укрінформу мав з ним розмову з приводу референдуму 17 березня.

— Олександре Олександровичу, для початку — загалом про враження від обговорення цих проблем Українським парламентом.

— Ці дискусії висвітили широке коло політичних і соціально - економічних проблем. Усі вони, по суті, зводилися до одного: бути чи не бути Союзу? Ми підійшли до справді вирішальної межі, за якою відкриваються різні шляхи для нашої України. Відчувалося, що у такій ситуації, при такій поляризації думок важко і Голові Верховної Ради Л. Кравчуку. Адже серцевиною суперечок виступала доля суверенності республіки. А ще над ним тяжіла, як завжди, необхідність консолідувати парламент.

— І все ж: які, на ваш погляд, характерні риси дискусії?

— Питання досить широке. Тому скажу лише про одну з них. Вона полягає у тому, що в ході обговорення чітко проявилися ознаки угодженості дій сепаратистів у різних республіках, залежність наших «демократів» від намірів їх однодумців у Росії, Прибалтиці, інших регіонах країни та за її межами. Іде велика політична гра. В ній розписані головні і другорядні ролі, ведеться пошук статистів для створення своєрідних декорацій. Є й мета — боротьба за владу. На першому плані — розвал Союзу, перетворення його в гурт розрізнених, зі взаємними претензіями держав. Диригують цим процесом цілеспрямовано і, віддамо належне, майстерно підготовлені спеціалісти. В тому числі і з-за кордону. Підручними останніх (деколи підсвідомо) виступають внутрішні «радикали».

— Ще й сьогодні серед людей багато суперечок про текст всесоюзного бюлетеня...

— Так, зміст цього бюлетеня надміру складний, передбачає кілька логічних рядів. А який міг бути ідеальним? Можливо, досить було сформулювати коротко: «Ви за збереження Союзу як держави?» Одначе і в такому випадку виникли б нові запитання: якої держави? Яке місце в ній нашої республіки? І т. д.

Тому, на мій погляд, важливо зрозуміти, що **вдалого для всіх формулювання** просто **не існує**, тим більше, що мова йде про референдум союзний. І те, що в тексті задовольнятиме одну республіку, не задовольнятиме іншу. А ще ж і кожен виборець має свою думку!

В результаті виникла ідея ще одного бюлетеня — республіканського. Він не суперечить всесоюзному, а доповнює і закріплює принципи нашої декларації.

— Деяких людей у тексті союзного бюлетеня не влаштовує чи, сказати б м'якше, насторожує слово «Федерація». І це при тому, що вже сьогодні кожен неупереджений це бачить — немає центру в старому розумінні цього слова, республіки йдуть шляхом практичної реалізації своїх декларацій про суверенітет. Бувають такі явища, ситуації на Україні та в інших регіонах країни, коли, очевидно, треба і владу застосувати. Принаймні, наводити порядок, як це робиться у цивілізованому, як ми кажемо, демократичному світі.

— Згодний з тим, що безладдя і безвладдя сьогодні багато у нашій країні. Це нічого спільного із справжньою демократією не має. Тут є спільна вина і нинішнього центру, і нинішніх республік. Що ж до слова «Федерація» у тексті бюлетеня, то, думаю, людей воно насторожує тому, що нікому не хочеться такого федеративного союзу, який був донині. Але ж будемо відвертими: у нас як такої **федерації не було.** Існувала жорстко централізована **унітарна** держава, суб'єкти якої, в т. ч. і Україна, були безправними у вирішенні багатьох питань внутрішнього життя. Водночас ми бачимо ефективність федеративного устрою в ряді країн світу. Федерація — це державність. Іншого не буває. Тому коли вести дискусію відверто, без словесних викрутасів, треба чесно про це сказати. Отже, мова йде не про **форму** устрою, а про його **зміст**. А зміст — це питання не референдуму, а договору.

Чому ж тоді так активно велася боротьба проти формулювання бюлетеня, запропонованого Верховною Радою СРСР? Та лише тому (ряд депутатів про це в запалі суперечки проговорилися), що опозиція була б зацікавлена в непроведенні референдуму взагалі. Бо одна справа виступити «від імені народу», інша — почути, що ж народ хоче насправді.

— Є твердження про несвоєчасність референдуму, перенесення його на більш пізній строк.

— Так, дехто, в тому числі і представники керівництва нашого парламенту, виступили за відстрочку референдуму. Адже населення, розтривожене суцільними дефіцитами, нестатками, безпорядками, всі претензії (чи випадково?) звалюють на Союз... Але ж чому президент наполягає на референдумі? Невже він не розуміє ситуацію? Мабуть, розуміє. Через те і наполягає.

Ми підійшли до поворотного моменту, коли унітарна державність увійшла в суперечність з тенденціями до суверенності. Ці історично назрілі суперечності мають діалектично розв'язатися. Процес йде, як бачимо, складно, іноді болюче. Але пройти через нього необхідно.

Потрібно привести всі системи складного державного механізму в дію. В узгоджену дію Союзу і республік. Адже «війна законів», дублювання функцій не можуть тягнутися безкінечно. Коли справи йтимуть і далі так, як протягом останніх місяців, — неминучий крах економіки, державних структур, який ударить кожного, де б він не жив. Він знесе всі політичні і державні структури, завершиться, можливо, жахливою диктатурою.

— Ваша тривога зрозуміла. Тому питання стоїть так: що ж робити?

— Передусім — давно пора чітко, демократичним шляхом визначитися, хто за що відповідає.

Тоді буде зрозуміло, чим в новій ситуації має зайнятися кабінет міністрів В. Павлова, а чим уряд В. Фокіна, які закони прийматиме Верховна Рада Союзу РСР, а які — України. Повторюю ще раз думку, висловлену в серпні минулого року. Нам потрібен союзний договір, де б чітко визначалися функції центру, передані йому добровільно, де б визначалися невід'ємні права респуб-
лік. Отже, тре
про **зміст** дого
печення його р
Необхідність
кана насампере
господарськими
значення мают
обставини, що
конфлікти в р
країни. Спільн
в цих конфлікт
суб'єктах Сок
ках з'явилися
сили. Прагн
зв'язки оюз
міць ш маю
і ті народи чи
котрі не бажа
лення. От і вих
мократи-незале
жаючи права
певній терито
ності, нехтуют
ціональної ме
чи про демокр
чинять насиль
ми.
Як бути у
Хто, наприкл
права майже
тини населен
числа раїнці
даван, гаузі
в'ї, які не хо
межами Союз
міркуючи, Ук
ла б, не мала
го, ні якогось
для втручанн
Таке право по
юз. І ч во
ристову зо
пинивши наси
полі та інш
пунктах.
— Сьогодні
публік та авт
більшості ще

ДВІЧІ — «НІ»!

Демократизація, давши людині право говорити, дала можливість говорити не тільки про соціальні, але й про національні проблеми. Поступово розширюється й набирає сили національно-визвольний рух. До 1990 року він мав неофіційний характер і імперія його терпіла. Коли ж 1990 року Верховна Рада України схвалила Декларацію про державний суверенітет, якою висловила намір виходити з-під влади центру і створити незалежну Українську Республіку, генералітет і військово-промисловий комплекс на чолі з Горбачовим не на жарт стурбувалися. Щоб утримати колонії в покорі, запропонували так званий новий союзний договір.

Українська Верховна Рада постановила не входити в союзний договір до ухвалення конституції суверенної республіки і приступила до укладення договорів (в основному економічного характеру) з іншими радянськими республіками. Взаємини по горизонталі показали, що Україна сама спроможна налагодити необхідні контакти з Російською та іншими республіками і що центр як такий загалом не потрібний.

Небезпеку опинитися папським престолом без власної території відчув Горбачов і вирішив перекреслити поступовий процес праці республік над союзним договором і звернутися, ігноруючи суб'єктів федерації, безпосередньо до громадян за благословенням на відновлення імперії прискореним темпом. Багато хто в світі боїться, щоб замість імперії не утворилася величезна «нейтронна» дірка, що всмокче весь світ в армагеддонний хаос. І канцлер ФРН Г. Коль ладен її рятувати. Не дивно, що наш Голова Верховної Ради Л. Кравчук не уявляє собі демонтажу імперії з прямим виходом на шлях повної незалежності зусиллями України, Росії та інших її складників. Йому необхідна проміжна стадія — союзний договір, що юридично закріпив би перехід Союзу від сталінського унітаризму до федерації. А далі що, самостійність? Ні, за такої нерішучості після федерації виникне потреба в ще одній проміжній стадії — конфедерації, а вже аж потім (коли? через 20 років?) можна буде приступити до розриву пут, що зв'язують Україну. І це за умов, коли ці проміжні стадії великодержавники використовуватимуть для розколювання наших сил з метою повернення свого панування над нами. Проект Союзного договору, опублікований днями, чудово показав, що в керманичів Союзу світогляд не демократичний, а імперський, і що, якби в них була сила, вони б перетворили всі республіки на прості російські області. З метою зупинити прогресивний рух до самостійності затіяли незаконний, неправильний і несправедливий референдум.

Незаконність його вже добре висвітлена у виступах В. Шишкіна, С. Головатого, В. Носова та інших депутатів Верховної Ради УРСР.

Неправильність у тому, що в правових демократичних державах на референдум виносять проблему, що добре відома громадянам, з метою одержати від них варіант її рішення. У референдумі ж 17 березня маємо проблему, але органи влади радянських республік не підготували варіанти її рішення, і тому виборцям ні з чого вибирати. Проект Горбачова — це лишень проект центру. Яким буде проект Союзного договору після праці над ним представників республік — невідомо, тому нам пропонують купити кота в мішку.

Референдум несправедливий, бо різні політичні сили не мають однакових умов і можливостей для політичного висвітлення своїх позицій. Компартія має в своїх руках радіо, телевізію, газети й величезні поліграфічні можливості для випуску різноманітної агітаційної і рекламної продукції.

УРП чи жодна інша патріотична партія не має доступу до телевізії, радіо і преси. Тому громадяни України не могли почути інший погляд на проблему Союзного договору та референдум. Вони ще не скинули окулярів, що їм надіїла була на очі комуністична пропаганда, і як люди, що не мали можливості дістати інформацію з різних боків, неспроможні вирішити питання зі знанням справи на користь собі чи на добро всього народу. Голосування без розуміння проблеми не можна вважати виразом свідомої волі виборця, і тому наслідки такого голосування матимуть значення соціологічного опитування і не можуть мати правотворчого значення.

Уявімо собі, що виборці, які за 70 років призвичаєні дисципліновано в усьому підтримувати КПРС, і тепер не відважаться сказати Горбачову «ні», і він набере більшість. Що тоді? Тоді Горбачов дістане псевдозаконну підставу для розправи з творцями Декларації про державний суверенітет та з патріотичними партіями способом застосування будь-яких засобів. Якщо Горбачов набере більшість, ми матимемо в політиці повернення до диктатури, а в економіці — до командно-адміністративних методів. І позаяк самі командно-адміністративні методи врятувати економіку від розвалу не можуть, а процес переходу до ринкових відносин припинять, то в економіці настане повна руїна, що може викликати загальне заворушення і через кров зруйнувати й ненависний лад, і його затятих адептів.

Це не кінець світу. Так може здаватися тільки стовпам учорашнього дня. Це кінець режиму. Усі, хто хочуть, щоб він мирно поступився місцем іншому ладові, мусять сказати Горбачову «ні», бо в протилежному разі режим може і останній акт своєї 70-річної драми зіграти у бризках крові.

Голосування в союзному бюлетені «за» означає автоматичне голосування за соціалізм, що в дійсності був державно - капіталістичним феодалізмом і примусив Україну збирати колоски в полі та ганебно тиснути один одного в чергах за харчами; голосування «за» означає ізоляцію України від європейського світу і продовження принизливого колоніального становища з занепадом духовної культури та людським безправ'ям.

Невже, шановні читачі, за останні два роки ви не відчули принадність свободи, щоб ось так просто із власної волі вертатись у стару тюрму?!

Підтримаймо своїм «ні» в Горбачовському союзному
бюлетені росі
тію Єльцина,
тична Україна
на Росія разо
лиходійну імп
Республіка
тень пропону
за те, щоб У
до союз ід
лік на прин
ції про держ
тет України.
союз кращий
кого, але якщ
да республіки
статтю 71 Ко
про переваги
ких законів н
слухняно вз
на території
рендум (що з
лено потреба
го життя), то
що, вибираюч
союзами, Вер
ре варіант К
Горбачова?
Шановний
рович відпові
нії пропонує
раїни явно м
ярма Горбачо
друге — на
ля, що прин
українського
на — велика
мільйонами н
риторією пон
квадратних к
тужною пром
личезними
ськими земля
зріла до нез
вання, і тепе
перебрати кер
її справами
Києва.
Тому Укр
ліканська
всіх громадя
обох бюлетен
«так» і зали
ви ствердно

…ДУМ: ТОЧКА ЗОРУ

ДВІЧІ ВІДПОВІМ «ТАК»

…ерендум со… в тексті за… республ… ятиме ін… виборець… иникла ідея … — рес… Він не супе… му, а доповн… принципи…

…ей у тексті … не влаш… б м'якше, … «Федера… що вже … неуперед… — немає … розумінні … республіки … практичної … декларацій … Бувають та… на Украї… нах краї… треба і … Принаймні… ідок, як це … ілізованому, … демократич…

…, що без… сьогодні ба… Це нічо… справжньою… … Тут є … нинішнього … республік. … «Федерація» … то, ду… … сторожує … не хочеться … союзу, … Але ж бу… у нас як … не було. Іс…

нувала жорстко централізована **унітарна** держава, суб'єкти якої, в т. ч. і Україна, були безправними у вирішенні багатьох питань внутрішнього життя. Водночас ми бачимо ефективність федеративного устрою в ряді країн світу. Федерація — це держава. Іншого не буває. Тому коли вести дискусію відверто, без словесних викрутасів, треба чесно про це сказати. Отже, мова йде не про **форму** устрою, а про його **зміст**. А зміст — це питання не референдуму, а договору.

Чому ж тоді так активно велася боротьба проти формулювання бюлетеня, запропонованого Верховною Радою СРСР? Та лише тому (ряд депутатів про це в запалі суперечки проговорилися), що опозиція була б зацікавлена в непроведенні референдуму взагалі. Бо одна справа виступити «від імені народу», інша — почути, що ж народ хоче насправді.

— Є твердження про несвоєчасність референдуму, перенесення його на більш пізній строк.

— Так, дехто, в тому числі і представники керівництва нашого парламенту, виступили за відстрочку референдуму. Адже населення, розтривожене суцільними дефіцитами, нестатками, безпорядками, всі претензії (чи випадково?) звалюють на Союз... Але ж чому президент наполягає на референдумі? Невже він не розуміє ситуацію? Мабуть, розуміє. Через те і наполягає.

Ми підійшли до поворотного моменту, коли унітарна державність увійшла в суперечність з тенденціями до суверенності. Ці історично назрілі суперечності мають діалектично розв'язатися. Процес йде, як бачимо, складно, іноді болюче. Але пройти через нього необхідно.

Потрібно привести всі системи складного державного механізму в дію. В узгоджену дію Союзу і республік. Адже «війна законів», дублювання функцій не можуть тягнутися безкінечно. Коли справи йтимуть і далі так, як протягом останніх місяців, — неминучий крах економіки, державних структур, який ударить кожного, де б він не жив. Він знесе всі політичні і державні структури, завершиться, можливо, жахливою диктатурою.

— Ваша тривога зрозуміла. Тому питання стоїть так: що ж робити?

— Передусім — давно пора чітко, демократичним шляхом визначитися, хто за що відповідає.

Тоді буде зрозуміло, чим в новій ситуації має зайнятися кабінет міністрів В. Павлова, а чим уряд В. Фокіна, які закони прийматиме Верховна Рада Союзу РСР, а які — України. Повторюю ще раз думку, висловлену в серпні минулого року. Нам потрібен союзний договір, де б чітко визначалися функції центру, передані йому добровільно, де б визначалися невід'ємні права республік. Отже, треба вести мову про **зміст** договору та забезпечення його реалізації.

Необхідність Союзу викликана насамперед потребами господарськими. Не менше значення мають і політичні обставини, що засвідчують конфлікти в різних регіонах країни. Спільним підгрунтям в цих конфліктах є те, що в суб'єктах Союзу — республіках з'явилися нові політичні сили. Прагнучи порвати зв'язки [illegible]юзом, во[illegible]иломіць ш[illegible]ають на ц[illegible]ях і ті народи чи етнічні групи, котрі не бажають відокремлення. От і виходить, що «демократи-незалежники», поважаючи права поширенішої на певній території національності, нехтують правами національної меншості. Дбаючи про демократію для себе, чинять насильство над іншими.

Як бути у такій ситуації? Хто, наприклад, захистить права майже четвертої частини населення Молдови з числа [illegible]раїнців, росіян [illegible], гагаузів у Придн[illegible]ов'ї, які не хочуть жити поза межами Союзу? Абстрактно міркуючи, Україна не могла б, не мала б ні юридичного, ні якогось іншого права для втручання в ситуацію. Таке право повинен мати Союз. І ч[illegible] во він й[illegible]ристову[illegible] зокрема, припинивши насильство в Тирасполі та інших населених пунктах.

— Сьогодні кордони республік та автономій люди в більшості ще не помічають, не задумуються над цим. Принаймні — на Україні. Але є й інші приклади. Гинуть люди в Карабаху і Південній Осетії. Прибалтійські екстремісти (це слово, мабуть, тут доречне) пробували вже означувати свої держави прикордонними стовпами аж на території РСФСР і Білорусії. Та коли всі почнуть себе вважати «дуже незалежними», то при нашому рівні правової, політичної культури, при нашому сьогоднішньому невмінні розв'язувати проблеми цивілізовано деякі з кордонів стануть спірними, а то і почнуть кровоточити. Але ж і суверенність республік, їх економічна самостійність — назрілі, об'єктивно необхідні речі. Адже так?

— Безумовно, суверенність республік — ознака часу. Процес, що розпочався, об'єктивний. Він має свою внутрішню логіку і за нею буде розвиватися. Та, як це не парадоксально на перший погляд, **гарантом незалежності учасників Союзу є лише сам Союз.**

Відстоювати ідею Союзу сьогодні нелегко. Адже галасуй про негайну самостійність — і ти «патріот», «захисник нації». Агітуй за Союз — і можеш стати «консерватором», «манкуртом», «яничаром» і т. д. Що ж, ми таке суспільство, яке є. Але не можна мовчки спостерігати все це, не можна залишатися спокійним при девальвації самого поняття «дружба народів» у свідомості наших громадян. На жаль, це факт.

— І останнє запитання, Олександре Олександровичу. Як ви особисто будете голосувати 17 березня?

— На запитання обох бюлетенів я двічі відповім «Так».

— «НІ»!

…давники ви… для роз… сил з ме… … проект Союз… бліканський … казав, що в … світогляд … а імперсь… них була … творили всі … російсь… зупинити … до самос… незаконний, несправед… … його вже … у виступах Головатого, … депутатів УРСР. … у тому, що … мократичних … рендуму ви… що добре … з метою … варіант її … рендумі ж … проблему, … радянських … і тому ви… вибирати. … — це … ентру. Яким … дого… над ним … публік — … нам про… … а в міш… … несправедли… … тичні сили … умов і

можливостей для політичного висвітлення своїх позицій. Компартія має в своїх руках радіо, телевізію, газети й величезні поліграфічні можливості для випуску різноманітної агітаційної і рекламної продукції.

УРП чи жодна інша патріотична партія не має доступу до телевізії, радіо і преси. Тому громадяни України не могли почути інший погляд на проблему Союзного договору та референдум. Вони ще не скинули окулярів, що їм наділа була на очі комуністична пропаганда, і як люди, що не мали можливостей дістати інформацію з різних боків, неспроможні вирішити питання зі знанням справи на користь собі чи на добро всього народу. Голосування без розуміння проблеми не можна вважати виразом свідомої волі виборця, і тому наслідки такого голосування матимуть значення соціологічного опитування і не можуть мати правотворчого значення.

Уявімо собі, що виборці, які за 70 років призвичаєні дисципліновано в усьому підтримувати КПРС, і тепер не відважаться сказати Горбачову «ні», і він набере більшість. Що тоді? Тоді Горбачов дістане псевдозаконну підставу для розправи з творцями Декларації про державний суверенітет та з патріотичними партіями способом застосування будь-яких засобів. Якщо Горбачов набере більшість, ми матимемо в політиці повернення до диктатури, а в економіці — до командно-адміністративних методів. І позаяк самі командно-адміністративні методи врятувати економіку від розвалу не можуть, а процес переходу до ринкових відносин припинять, то в економіці настане повна руїна, що може викликати загальне заворушення і через кров зруйнувати й ненависний лад, і його затятих адептів.

Це не кінець світу. Так може здаватися тільки стовпам учорашнього дня. Це кінець режиму. Усі, хто хочуть, щоб він мирно поступився місцем іншому ладові, мусять сказати Горбачову «ні», бо в протилежному разі режим може і останній акт своєї 70-річної драми зіграти у бризках крові.

Голосування в союзному бюлетені «за» означає автоматичне голосування за соціалізм, що в дійсності був державно - капіталістичним феодалізмом і примусив Україну збирати колоски в поля та ганебно тиснути один одного в чергах за харчами; голосування «за» означає ізоляцію України від європейського світу і продовження принизливого колоніального становища з занепадом духовної культури та людським безправ'ям.

Невже, шановні читачі, за останні два роки ви не відчули принадність свободи, щоб ось так просто із власної волі вертатись у стару тюрму?!

Підтримаймо своїм «ні» в Горбачовському союзному бюлетені російську демократію Єльцина, і хай демократична Україна й демократична Росія разом переможуть лиходійну імперію.

Республіканський бюлетень пропонує висловитися за те, щоб Україна в[illegible]шла до союз[illegible]дянських [illegible]спублік на при[illegible]ипах Декларації про державний суверенітет України. Звичайно, такий союз кращий від Горбачовського, але якщо Верховна Рада республіки забула про статтю 71 Конституції УРСР про переваги республіканських законів над союзними і слухняно взялася проводити на території України референдум (що зовсім не зумовлено потребами українського життя), то де ж гарантія, що, вибираючи між двома союзами, Верховна Рада обере варіант Кравчука, а не Горбачова?

Шановний Леонід Макарович відповідно до своєї лінії пропонує народові України явно м'якше ярмо від ярма Горбачова, але одне й друге — національна неволя, що принижує гідність українського народу. Україна — велика країна з 52-ма мільйонами населення й територією понад 600 тисяч квадратних кілометрів, з потужною промисловістю й величезними сільськогосподарськими землями. Україна дозріла до незалежного існування, і тепер настала пора перебрати керівництво всіма її справами з Москви до Києва.

Тому Українська республіканська партія закликає всіх громадян України в обох бюлетенях закреслити «так» і залишити «ні». Цим ви стверджено відповісте на третє запитання, яке більшість у Верховній Раді України не дозволила включити до республіканського бюлетеня, а саме: «Чи хочете ви, щоб Україна стала незалежною державою, яка самостійно вирішує всі питання внутрішньої й зовнішньої політики і в якій повною мірою гарантуватимуться права і свободи людини будь-якої національності?».

І не слід думати, що ми розколюємо єдиний український фронт перед Горбачовським наступом.

Голова Верховної Ради СРСР Лук'янов про референдуми в Балтії сказав, що вони юридичного значення не мають. Так само уряд Горбачова поцінює й наш республіканський референдум (опитування). Якими б не були цифри, вони матимуть значення лише як показники настроїв населення в даний момент. Тож покажімо, що серед цих настроїв є й такий, який вимагає повної незалежності України і який проявляє себе бойкотуванням референдуму та словом «ні» в обох бюлетенях. «Ні» в республіканському бюлетені не послабить офіційного прагнення наповнювати Декларацію про державний суверенітет України реальним змістом, бо становитиме для цього міцну опору з тих людей, хто вже на теперішній стадії демократизації відважується заявити про свою незгоду з пропонованими варіантами майбутнього України.

Левко ЛУК'ЯНЕНКО, голова Української республіканської партії, народний депутат УРСР.

Продиктован…

СОЛІДАРНІСТЬ ІЗ …

13 березня припинили роботу всі шахти Львівсько-Волинського басейну, вугілля відвантажується тільки для енергетичних та побутових потреб регіону. Того ж дня на центральній площі Червонограда відбувся шахтарський мітинг, на якому виступив заступник голови обласної Ради народних депутатів Микола Горинь. Він наголосив, що нинішній страйк не можна вважати виявом солідарності із шахтарями Росії та Донбасу. Тим паче, що на Україні страйкує лише частина підприємств.

— Страйк, організований відразу ж після того, як Україна взяла у свою власність вугільну промисловість, не сприятиме утвердженню суверенітету України, — підкреслив Микола Горинь. — Розруха не дасть нічого ні демократії, ні суверенітету, ні добробуту. Ша… те недалекогл… кам зіграти на … нах політичної …

Страйк визрі… тижні тому, та… силлям обласно… виконкому, пер… страйковим к… лось попередити… коли є страйкн… ний», можна сп… фесійний», оп… речі, дуже цік… рення на тіл… О. Т.), то мус… страйк. Така ло… сяги поки що … мудрості й дале…

Страйковий … льований Олегом… висунув такі є… політичні вимог… відому постанов… стрів СРСР № … щити заробітну … рази, надати Д…

КОМУ ПОТРІБЕН НОВИ…

Календарна весна припізнилася на Луганщину, але тут і без неї жарко. Шахтарські міста й селища нуртують, становище змінюється щогодини. Шахти зупиняються то в одному, то в іншому місті — на день, на добу, на тиждень. Одностайності поміж гірників нема. Схоже, основні події змістилися до провінційного Первомайська. Тут — найгарячіша точка страйку. Чотирнадцяту добу не працюють шість шахт, дві — не відвант… ла. Лідери міс… кому наміряють… реможного кінц… не аргумент … збитки й те, щ… вям «Первом… вже не хочуть … партнери, підп… Те, що вони с… підривають сув… дігравать … «твердої руки» … хвилює лідерів … пан, чи пропав …

Факт і коментар

ПРОВОКАЦІ…

У середу о 14-й годині на залізничному вокзалі Донецька працівниками органів внутрішніх справ було затримано представників місцевих організацій Української республіканської партії, Демократичної партії України та Демократичного руху. Того ж дня їх заява була заслухана на четвертій сесії міської Ради народних депутатів. За роз'ясненнями я звернувся до голови комісії по правах людини, гласності, діяльності громадсько-політичних організацій та релігії **С. Фурманюка.**

— Опівдні представники міських організацій УРП, ДПУ та Демократичного руху Кондратюк, Колісник і Бражник зустрічали на пероні вокзалу поїзд зі Львова. Їхні політичні соратники привезли і передали спеціально до референдуму 30 тисяч листівок. Під приводом звинувачення у перевезенні наркотиків всіх було затримано і доставлено до найближчого відділення міліції. Там протримали їх майже дві години і відпустили, не склавши ніяких актів.

— Можливо… шла якась по… відпустили отак…

— Подальші … ють сумніватис… Після звільнен… несмени» поїха… міста. На вули… ля драмтеатру, … білого дня напа… цивільному, сер… терплі впізнал… робітників орга… ніх справ. На… міць відібрали … тівками, кинул… що чекала пор… зникли.

— Щось не … чайний грабіж…

— На мою … зультат протиза… референдної бо… шому розпоряд… вища тих, хто … акцію, і викон… ті, свідки. Та … поки що заче… міськради дор… О. Махмудову … в подіях і допо… там.

Юрій … власний ко… **«Голосу Укр…** Донецьк.

Питання —

ХТО ЗАМОВЛ…

В одеському фольклорі є пісенька: на базарі якийсь спритник під крик «Аероплан!» звільнив від грошей кишеню роззяви... У Вінниці минулої неділі відбувалося щось схоже, але дещо масштабніше. Над центральним базаром об 11-й годині ранку з'явився вертоліт. Дехто висловив припущення, що будуть кидати гроші або купони. З машини і справді летіли папірці, і народ кинувся їх ловити. Лізли навіть на дах...

Уявіть собі … то були листівк… думу. Для чого… це недешеве ш… на тому дефіци… «Вінничани! На… мі 17 березня … кресливши сло… перекреслите … бо». Категорич… підкріплювався … ми: у разі відо… Союзу нас че… національних, р… иторіальних к… безпека терор… татури екстре…

...ВОРУ

...вести мову ...ру та забез- ...алізації. ...Союзу викли- ...потребами ...Не менше ...і політичні ...засвідчують ...их регіонах ...підгрунтям ...є те, що в ...у — республі-

...К»

...ві політичні ...овати ...во...ило- ...на ц...ллях ...тнічні групи, ...ь відкрем- ...ить, що «де- ...ники», пова- ...ширенішої на ...національ- ...правами на- ...ості. Дбаю- ...лю для себе, ...во над інши-

...ситуації? ...захистить ...етвертої час- ...Молдови з ...росіян ...ли- ...Придн... ...жити поза ...Абстрактно ...на не мог- ...и юридично- ...ншого права ...в ситуацію. ...ен мати Со- ...й ...ко- ...при- ...во в Тирас- ...населених

...ордони рес- ...омій люди в ...помічають, **не задумуються над цим. Принаймні — на Україні. Але є й інші приклади. Гинуть люди в Карабаху і Південній Осетії. Прибалтійські екстремісти (це слово, мабуть, тут доречне) пробували вже означувати свої держави прикордонними стовпами аж на території РСФСР і Білорусії. Та коли всі почнуть себе вважати «дуже незалежними», то при нашому рівні правової, політичної культури, при нашому сьогоднішньому невмінні розв'язувати проблеми цивілізовано деякі з кордонів стануть спірними, а то і почнуть кровоточити. Але ж і суверенність республік, їх економічна самостійність — назрілі, об'єктивно необхідні речі. Адже так?**

— Безумовно, суверенність республік — ознака часу. Процес, що розпочався, об'єктивний. Він має свою внутрішню логіку і за нею буде розвиватися. Та, як це не парадоксально на перший погляд, **гарантом незалежності учасників Союзу є лише сам Союз.**

Відстоювати ідею Союзу сьогодні нелегко. Адже галасу про негайну самостійність — і ти «патріот», «захисник нації». Агітуй за Союз — і можеш стати «консерватором», «манкуртом», «яничаром» і т. д. Що ж, ми таке суспільство, яке є. Але не можна мовчки спостерігати все це, не можна залишатися спокійним при девальвації самого поняття «дружба народів» у свідомості наших громадян. На жаль, це факт.

— І останнє запитання, Олександре Олександровичу. Як ви особисто будете голосувати 17 березня?

— На запитання обох бюлетенів я двічі відповім «Так».

...ку демокра- ...хай демокра- ...демократич- ...переможуть ...ю. ...кий бюлле- ...висловитися ...аїна вийшла ...ьких ...ублік ...«Деклара- ...ий суверені- ...айно, такий ...Горбачовсь- ...Верховна Ра- ...забула про ...итуції УРСР ...еспубліканс- ...союзними і ...ся проводити ...раїни рефе- ...им не зумов- ...українсько- ...гарантія, ...між двома ...на Рада обе- ...чука, а не

...еонід Мака- ...до своєї лі- ...ародові Ук- ...ське ярмо від ...але одне й ...альна нево- ...є гідність ...араїну. Украї- ...раїна з 52-ма ...лення й те- ...600 тисяч ...метрів, з по- ...овістю й еко- ...ьскогосподар- ...Україна до- ...жного існу- ...настала пора ...ицтво всіма ...Москви до

...ська респуб- ...ія закликає ...України в ...закреслити ...«ні». Цим ...повісте на третє запитання, яке більшість у Верховній Раді України не дозволила включити до республіканського бюлетеня, а саме: «Чи хочете ви, щоб Україна стала незалежною державою, яка самостійно вирішує всі питання внутрішньої й зовнішньої політики і в якій повною мірою гарантуватимуться права і свободи людини будь-якої національності?».

І не слід думати, що ми розколюємо єдиний український фронт перед Горбачовським наступом.

Голова Верховної Ради СРСР Лук'янов про референдум в Балтії сказав, що вони юридичного значення не мають. Так само уряд Горбачова поцінує й наш республіканський референдум (опитування). Якими б не були цифри, вони матимуть значення лише як показники настроїв населення в даний момент. Тож покажімо, що серед цих настроїв є й такий, який вимагає повної незалежності України і який проявляє себе бойкотуванням референдуму та словом «ні» в обох бюлетенях. «Ні» в республіканському бюлетені не послабить офіційного прагнення наповнювати Декларацію про державний суверенітет України реальним змістом, бо становитиме для цього міцну опору з тих людей, хто вже на теперішній стадії демократизації відважується заявити про свою незгоду з пропонованими варіантами майбутнього України.

Левко ЛУК'ЯНЕНКО,
голова Української республіканської партії, народний депутат УРСР.

Продиктовано в номер

СОЛІДАРНІСТЬ ІЗ ЗНАКОМ «МІНУС»

13 березня припинили роботу шахти Львівсько-Волинського басейну, вугілля відвантажується тільки для енергетичних та побутових потреб регіону. Того ж дня на центральній площі Червонограда відбувся шахтарський мітинг, на якому виступив заступник голови обласної Ради народних депутатів Микола Горинь. Він наголосив, що нинішній страйк не можна вважати виявом солідарності із шахтарями Росії та Донбасу. Тим паче, що на Україні страйкує лише частина підприємств.

— Страйк, організований відразу ж після того, як Україна взяла у свою власність вугільну промисловість, не сприйматиме утвердженню суверенітету України, — підкреслив Микола Горинь. — Розруха не дасть нічого ні демократії, ні суверенітету, ні добробуту. Шахтарі! Не дайте недалекоглядним політикам зіграти на святих законах робітничої солідарності!

Страйк визрівав уже два тижні тому, та завдяки зусиллям обласної Ради і облвиконкому, переговорам із страйковим комітетом вдалось попередити його. Однак, коли є страйкком — «штатний», можна сказати, «професійний», оплачуваний (до речі, дуже цікаве новоутворення на тілі демократії **О. Т.**), то мусить бути і страйк. Така логіка виявилася поки що сильнішою від мудрості й далекоглядності.

Страйковий комітет, очолюваний Олегом Карп'юком, висунув такі економічні і політичні вимоги: виконати відому постанову Ради Міністрів СРСР № 608, підвищити заробітну плату в два рази, надати Декларації про суверенітет України статусу конституційного акту, звільнити з-під варти Степана Хмару, розпустити Верховну Раду СРСР і З'їзд народних депутатів Союзу як непотрібну інстанцію на шляху до побудови незалежних держав, висловити рішуче «ні» союзному договору.

І в страйккомі, і в трудових колективах шахтарів немає одностайності щодо доцільності страйку за нинішньої складної обстановки. Прозвучала пропозиція відновити роботу шахт, бо солідарність солідарністю, та має бути і власна голова на плечах. Нині в бурхливих суперечках народжується рішення щодо подальших дій.

Оксана ТЕЛЕНЧІ,
власний кореспондент «Голосу України».
Львів.

КОМУ ПОТРІБЕН НОВИЙ ПАВЛИК МОРОЗОВ?

Календарна весна припізнилася на Луганщину, але тут і без неї жарко. Шахтарські міста й селища нуртують, становище змінюється щогодини. Шахти зупиняються то в одному, то в іншому місті — на день, на добу, на тиждень. Одностайності поміж гірників нема. Схоже, основні події змістилися до провінційного Первомайська. Тут — найгарячіша точка страйку. Чотирнадцяту добу не працюють шість шахт, дві — не відвантажують вугілля. Лідери міського страйкому наміряються «йти до переможного кінця». Для них не аргумент семимільйонні збитки й те, що з об'єднання «Первомайськвугілля» вже не хочуть мати справу партнери, підрядники, банк. Те, що вони своїми діями підривають суверенітет і підіграють прихильникам «твердої руки» — теж мало хвилює лідерів страйку. Чи пан, чи пропав — досить сумнівний на сьогодні принцип. Та й контраргументи треба шукати з головою, а не так, як придумали у кількох первомайських школах: дітям запропонували написати диктант про те, як погано чинять їхні батьки, страйкуючи.

Зоя ПУТРЕНКО,
Сергій СКИБА.
Луганськ.

Факт і коментар

ПРОВОКАЦІЯ

У середу о 14-й годині на залізничному вокзалі Донецька працівниками органів внутрішніх справ було затримано представників місцевих організацій Української республіканської партії, Демократичної партії України та Демократичного руху. Того ж дня їх заява була заслухана на четвертій сесії міської Ради народних депутатів. За роз'ясненнями я звернувся до голови комісії по правах людини, гласності, діяльності громадсько-політичних організацій та релігії **С. Фурманюка.**

— Опівдні представники міських організацій УРП, ДПУ та Демократичного руху Кондратюк, Колісник і Бражник зустрічали на пероні вокзалу поїзд зі Львова. Їхні політичні соратники привезли і передали спеціально до референдуму 30 тисяч листівок. Під приводом звинувачення у перевезенні наркотиків всіх було затримано і доставлено до найближчого відділення міліції. Там протримали їх майже дві години і відпустили, не склавши ніяких актів.

— Можливо, справді вийшла якась помилка, якщо відпустили отак, з Богом?

— Подальші події змушують сумніватися щодо цього. Після звільнення «наркобізнесмени» поїхали в центр міста. На вулиці Артема, біля драмтеатру, на них серед білого дня напали невідомі в цивільному, серед яких потерпілі впізнали трьох співробітників органів внутрішніх справ. Нападники силоміць відібрали сумки з листівками, кинули у «Волгу», що чекала поряд, і швидко зникли.

— Щось не схоже на звичайний грабіж...

— На мою думку, це результат протизаконної передреферендної боротьби. В нашому розпорядженні є прізвища тих, хто керував цією акцією, і виконавців. Є факти, свідки. Та з висновками поки що зачекаємо. Сесія міськради доручила голові О. Махмудову розібратися в подіях і доповісти депутатам.

Юрій ДОЦЕНКО,
власний кореспондент «Голосу України».
Донецьк.

Нове в Радах

ПОТОРГУЄМО В ЄВРОПІ

Проблеми розвитку зовнішньоекономічних зв'язків обговорено в Закарпатському облвиконкомі на науково-практичній конференції. Певні набутки є, є навіть традиції, але трапляються й прикрі промахи, зловживання. Про це говорили голова виконкому М. Країло та начальник управління зовнішньоекономічних зв'язків С. Туряниця. Практичними порадами щодо налагодження ділових зв'язків із зарубіжними партнерами поділилися заступник уповноваженого Міністерства зовнішньоекономічних зв'язків СРСР В. Кравченко та начальник консульського відділу Міністерства закордонних справ УРСР В. Кирик.

Микола ГОРВАТ,
власний кореспондент «Голосу України».
Закарпатська область.

Питання — руба!

ХТО ЗАМОВЛЯВ МУЗИКУ?

В одеському фольклорі є пісенька: на базарі якийсь спритник під крик «Аероплан!» звільнив від грошей кишеню роззяви... У Вінниці минулої неділі відбувалося щось схоже, але дещо масштабніше. Над центральним базаром об 11-й годині ранку з'явився вертоліт. Дехто висловив припущення, що будуть кидати гроші або купони. З машини і справді летіли папірці, і народ кинувся їх ловити. Лізли навіть на дах...

Уявіть собі розчарування: то були листівки до референдуму. Для чого знадобилось це недешеве шоу і що було на тому дефіцитному папері? «Вінничани! На референдумі 17 березня 1991 р., закресливши слово «Так», ви перекреслите своє майбутнє». Категоричний висновок підкріплювався аргументами: у разі відокремлення від Союзу нас чекають вибух національних, релігійних, територіальних конфліктів, небезпека терористичної диктатури екстремістів націонал-шовіністичного толку, мілітаризація економіки, інфляція.

І останнє. Тираж листівок — 50 тисяч примірників. Хто автор — невідомо, бо вони анонімні. Хтось наймає вертоліт, дістає папір, а громадські агітатори ходять по квартирах і в усній формі запрошують на референдум: нема паперу.

Валерій ЛАЗАРЕНКО,
власний кореспондент «Голосу України».
Вінниця.

Новини з усієї України

НЕ ПУЩАТИ!

Дніпропетровськ. Чотири години провели біля прохідної виробничого об'єднання «Важмаш» народний депутат України Леопольд Табурянський, депутат обласної Ради Анатолій Мороз, депутати міської Ради Валерій Тютюнник, Сергій Кобзар, Всеволод Гриценко, Сергій Довгаль...

Робітники транспортного цеху цього підприємства відмовились приступити до роботи і висунули ряд вимог щодо поліпшення умов праці. Наступного ранку вони запросили депутатів, але охорона повідомила, що надійшла вказівка не пускати депутатів на територію. Як з'ясувалося, розпорядження дав директор об'єднання Віктор Забара. Після чотиригодинного чекання на прохідній він вийшов до депутатів і заявив, що «завод припинив роботу з вини депутатів».

Володимир ЗЕМЛЯНИЙ.

Мал. **Сергія ФЕДЬКА.**

ПОГОДА

16 та 17 березня опадів на Україні не передбачається. Вночі та вранці туман. Вітер змінних напрямків 2 — 5 метрів за секунду. Температура вдень 6—12 градусів тепла, у південних та західних областях до 16 градусів тепла. Вночі від 3 градусів морозу до 3 градусів тепла.

По Києву та області сьогодні без опадів. Вітер змінних напрямків, 2—5 метрів за секунду. Температура 7—12 градусів тепла.

ЧИ БУДЕ КРОК ДО КОНСОЛІДАЦІЇ?

На пленумі Хмельницького обкому Компартії України, який розглядав роботу партійних організацій області по підготовці до референдуму, з критикою політичної лінії керівників республіканського парламенту виступила перший секретар Летичівського райкому партії Галина ЧЕКАРДА.

Після пленуму кореспондент «Голосу України» взяв інтерв'ю у Г. Чекарди та члена обласного комітету партії, голови Хмельницької міської Ради народних депутатів Івана БУХАЛА.

Я НЕ УКРАЙ ПРАВА, АЛЕ...

— Галино Петрівно, чи не могли б ви аргументувати свою критику на адресу Голови Верховної Ради УРСР Л. Кравчука та його першого заступника І. Плюща?

— Я свою думку висловила виважено: «Що хвилює в підготовці до референдуму — так це не зовсім зрозуміла позиція комуністів-керівників нашого парламенту. Принаймні останні інтерв'ю Л. Кравчука та І. Плюща викликають тривогу. Обидва вони як члени ЦК голосували за проект Союзного договору, розроблений ЦК, і підтримали колективну думку комуністів України. А в своїх публічних виступах говорять невиважено, суперечливо. Як хочеш, так і розумій».

— Які інтерв'ю ви маєте на увазі?

— Ось, наприклад, 29 січня у передачі «Хто ми» по Українському телебаченню виступав Л. Кравчук. Він говорив про те, скільки чого виробляють і виплавляють Україна і Франція, зіставляв рівень життя. І жодних коментарів.

Якби він, порівнюючи Францію й Україну, сказав, що по виробництву валового продукту на душу населення ми стоїмо на останній щаблині, що маємо низьку питому вагу експортних поставок за кордон, що машинобудування України не конкурентноздатне і єдине, за що сьогодні можуть за кордоном добре платити, це за український чорнозем, то в такому контексті це було б для мене зрозуміло.

На другому етапі XXVIII з'їзду Компартії України Л. Кравчук виступав чітко, зрозуміло. Там було видно його партійну позицію, а ось під час виступів перед відкритою аудиторією на нього ніби чиниться якийсь тиск, і він починає маніпулювати. Такої непослідовності я не розумію.

— А чим викликане негативне ставлення до Івана Степановича Плюща?

— Не сподобалося мені інтерв'ю в одному з січневих номерів «Комсомольской правды», останні його враження про перебування у Львові.

— Але там він говорив досить виважено, я сам чув. Виступ був спрямований на консолідацію, а не на розбрат.

— І все ж таки він не так говорить, як сказано в політичній заяві ЦК Компартії України. Відчувається підтекст, заграванням чи я не знаю що. Якась невиваженість. І це викликає нерозуміння не лише в мене.

— Нещодавно Президент СРСР, Генеральний секретар ЦК КПРС проголосив об'єднання правих і лівих сил на центристських позиціях. Чи не на таких позиціях стоїть керівництво парламенту, республіки?

— Щодо нової концепції М. Горбачова, то її ще треба осмислити. А в республіці на даному етапі, можливо, нам потрібен саме такий Голова Верховної Ради.

— За Декларацію про державний суверенітет України проголосувала вся партійна більшість Верховної Ради, то чому ж комуністи не роз'яснюють людям, що таке Союз на федеративних засадах, а що таке Союз суверенних держав?

— У союзному бюлетені я не бачу приниження суверенітету республік. І за нього голосуватиму. А якою буде Україна — чи з правами раднаргоспу, чи з правами союзної республіки — це видніше тому, хто підписуватиме договір. Звичайно, я б не хотіла, щоб мене зарахували до украй правих. Я реалістка і вболіваю за Україну, але ніколи не погоджуся, щоб ми відділялися, відділплювалися, щоб нечітко й невиважено виступали наші політики.

— Як ви вважаєте, Компартія України зможе консолідувати різні політичні сили?

— Вона не перший рік робить це. Але коли праворуч і ліворуч розвішують ярлики, закликають до винищення комуністів, коли всі гріхи звалюють на них, яка може бути консолідація?

БУТИ ДОГМАТИКОМ НЕМОЖЛИВО

— Іване Васильовичу, ви вже не один рік обираєтесь членом обкому партії, були делегатом XXVIII з'їзду КПРС, маєте солідний досвід роботи в Радах. Хотілося б почути і вашу думку щодо виступу колеги на пленумі.

— Скажу відверто, хоч і поважаю Галину Петрівну, та з її висновками погодитись не можу, хоча, на перший погляд, мусив би, оскільки сам не раз гостро критикував Л. Кравчука. Але реалії сьогодення показують, що Леонід Макарович став тим лідером, який потрібен не тільки парламенту, а й усій Україні. Мені імпонують його виступи і в парламенті, і на масових зустрічах саме виваженістю, вмінням знайти компромісне рішення.

А ось подібна критика з партійних трибун ще раз підкреслює необхідність того, щоб керівник нашого парламенту не входив до складу жодного виборного партійного органу.

Скажу про себе. Мене теж часто критикують, коли комусь не сподобалось прийняте рішення. Кажуть: а навіщо ти там головою? І при цьому не замислюються, що парламент чи Рада розв'язують питання не відповідно до рішень ЦК, а так, як цього вимагають обставини. І хоч би я й голосував проти рішення, але коли його прийнято більшістю, я мушу проводити його в життя.

І якщо підходити з точки зору не Центрального Комітету Компартії, а з огляду на консолідацію всіх людей, то категоричні оцінки виступів Л. Кравчука типу: «немає чіткої лінії», «незрозумілі позиції» — не що інше, як упередженість.

Не можу забути випадок, що стався зі мною під час роботи XXVIII з'їзду КПРС. Якось із дояркою з Теофіпольського району підійшов до пікетниці, яка тримала гасло «КПРС — виразка народу». Питаю: «Ось перед вами доярка, я рядовий комуніст, ніколи не був на партійній роботі, які ж у вас претензії до нас?».

У відповідь почули: «Я знаю, що серед комуністів більшість чесних людей, але ви перші, що підійшли до мене, і це свідчить про те, що й досі партапарат боїться йти до людей, бо звик до трибун».

Тому коли кажуть, що тривають нападки на партію, я бачу в цьому вину самої партії. Я не раз критикував ЦК за поверховість у роботі. Скажімо, Центральний Комітет жодного разу не набрався мужності скликати комуністів, що працюють у Радах, виконкомах, поговорити про назрілі проблеми. А ось коли я поїхав на зустріч з колегами до Львова, до Харкова, мене вже прозвали мало не жовто-блакитним. Хоча мова там ішла суто про господарські зв'язки.

Не можу не згадати розмову з головою Харківської обласної Ради Тітовим. Він розповідав:

— Я був делегатом І З'їзду Руху. А тепер і член ЦК КПУ. І тепер, і в застійний час на чорне кажу чорне, на біле біле. А тому якщо такі люди, як я, вийдуть з партії, то вона стане реакційною.

Згадав це для того, щоб можна було рельєфніше і глибше розглядіти мужність і далекоглядність Л. Кравчука та І. Плюща. Їхній роботі в парламенті сьогодні не позаздриш. Бо ж буває і таке: на засідання приходять з однією думкою, а виходять з іншою, тому що в процесі обговорення може розкритися нова грань, виплеснутися глибинна суть питання. І бути догматиком у такому становищі неприпустимо. Тому, завбачаючи не одну гряду підводних рифів, які доводиться долати і Л. Кравчуку і І. Плющу, я повністю підтримую їхні позиції.

— Ваше ставлення до українського бюлетеня на референдумі?

— Я голосуватиму «за» по українському бюлетеню і хотів би, щоб кожний громадянин прийшов до розуміння необхідності створення Союзу суверенних держав.

Михайло ВАСИЛАШКО,
власний кореспондент «Голосу України».
Хмельницький.

Фото Олександра КЛИМЕНКА.

БЕЗ ЗВ'ЯЗКІВ НЕ ОБІЙТИСЬ...

СОЮЗНИЙ ДОГОВІР ТА ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІКИ УРСР ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНИМИ РЕСУРСАМИ

При розгляді різних варіантів Союзного договору, шляхів співпраці з іншими союзними республіками важливого значення набуває питання забезпеченості республіки паливно-енергетичними ресурсами.

У зв'язку з надмірним розвитком енергомістких галузей промисловості в УРСР, а також тривалим вивезенням паливних ресурсів республіки за межі України значною мірою вичерпано найбагатші поклади кам'яного вугілля в Донбасі, а також родовища природного газу (Дашава і значною мірою Шебелинка).

Нині власним видобутком економіка України задовольняє свої потреби в паливних ресурсах на 50 відсотків, у тому числі в нафті — на 9 відсотків, у природному газі — на 24 — 25 відсотків.

Основну частину своїх потреб у нафті та природному газі УРСР задовольняє за рахунок імпорту з РРФСР.

Великі витрати паливно-енергетичних ресурсів на Україні викликані насамперед особливостями сучасної структури її народного господарства. Сьогодні вона через надмірну питому вагу промисловості, значна частина якої підпорядкована військово-промисловому комплексу СРСР, а також забезпеченню потреб у сировині та матеріалах підприємств за межами республіки, — дуже енергоємна та екологічно небезпечна. Збереження цієї структури і надалі потребуватиме дуже високих темпів зростання споживання паливно-енергетичних ресурсів і врешті-решт призведе до значного погіршення екологічної обстановки в республіці і в підсумку — до екологічної катастрофи.

Підвищення життєвого рівня населення України, захист її навколишнього середовища вимагають негайної перебудови структури народного господарства й промисловості республіки в сторону збільшення питомої ваги галузей групи «Б». Крім того, це дасть можливість з часом підвищити темпи зростання національного прибутку в республіці.

Слід зазначити, що енергоємність національного доходу УРСР більш як утричі перевищує аналогічний показник розвинутих країн.

Порівняння економіки України з економікою Італії свідчить, що Італія при виробництві електроенергії на душу населення в 1,6 раза менше, має у 2,5 раза більший національний доход. Парадокс? Ні.

Це досягається за рахунок іншої структури виробництва народного господарства. **Так, наприклад, Україна виробляє чавуну 46,5 мільйона тонн, Італія — 12 мільйонів тонн, сталі — 54,8 мільйона тонн, Італія — 25, залізної руди (товарної) — 110 мільйонів тонн (Італія не видобуває), міндобрива — 5,1 мільйона тонн, Італія — 1,9.**

У той же час в Італії значно переважає випуск продукції, спрямованої безпосередньо на благо людини. Так, виробляється в 2,1 раза більше, ніж на Україні, бавовняних тканин, у 13,1 — паперу, у 6,6 — шерстяних, в 2 рази — шовкових тканин, у 2,3 раза — взуття.

Тобто у виробництві продукції в УРСР насамперед має бути знижена питома вага чорної металургії за рахунок зменшення виробництва чавуну, сталі, прокату, коксу й залізної руди, а також питома вага галузей машинобудування, які обслуговують військово-промисловий комплекс СРСР.

Проведення цих акцій є можливим лише при економічному і політичному суверенітеті України.

Але треба сказати, що процес перебудови структури економіки України тривалий і вимагає в перехідний період збереження зв'язків щодо вивезення паливних ресурсів з РРФСР. Водночас постає питання щодо вертикальних зв'язків і збереження громіздких союзних структур управління, які розподіляють матеріальні, в тому числі й паливні, ресурси між республіками. Упевнено можна сказати — і ці вертикальні зв'язки, і громіздкі союзні структури не потрібні. Бо ці питання можуть бути вирішені з допомогою горизонтальних зв'язків, установлення взаємовигідного обміну ресурсами та продукцією, зокрема паливом та енергією, безпосередньо з РРФСР, що дасть значну економію коштів за рахунок скорочення союзних структур управління. Виходить, що для задоволення потреб республіки в паливно-енергетичних ресурсах за умови договору з Росією не потрібен федеральний устрій СРСР, а цілком можливий конфедеральний. Тим більше, що основні підвалини таких відносин уже закладено Договором між УРСР та РРФСР, підписаним Головами Верховних Рад цих республік.

Євген ГАЛИНОВСЬКИЙ,
кандидат економічних наук.

— Соціолог аналізує

ПАРАДОКСИ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

Стан і сформованість громадської думки з приводу державних перетворень у СРСР були темою соціологічного дослідження, проведеного в Києві центром вивчення громадської думки «Демос» у лютому (тобто до того, як Верховна Рада УРСР визначилась у ставленні до союзного референдуму і прийняла рішення про республіканське опитування).

Поінформованість громадян щодо проектів Союзного договору виявилась дуже низькою. Обізнаними можна вважати лише 21,7 відсотка, та й то лише половина з них насправді знайомі з проектом центру і знають дещо про альтернативні проекти.

Думки киян з приводу підписання Союзного договору такі: 22,4 відсотка вважають, що його необхідно підписувати негайно, 21,6 — що Україна взагалі не повинна входити у Союз, абсолютна ж більшість (57 відсотків) вважає, що робити це слід лише після набуття Україною реального суверенітету та незалежності. Серед прихильників негайного підписання Союзного договору половина висловилась за пріоритет республіканських законів над союзними, двоє з п'яти — однозначно проти існування союзного підпорядкування підприємств у республіці, 56 відсотків за те, щоб союзний бюджет складався з цільових внесків республік, а кожний п'ятий — за введення республіканської валюти.

На запитання: «Яким Ви хотіли б бачити майбутній устрій Союзу?» — було запропоновано 5 варіантів відповіді. Розподіл між ними вийшов такий (у відсотках):

За єдину централізовану державу 8,9

За оновлену федерацію 9,4

За конфедерацію 4

За союз суверенних держав 57

За перетворення Союзу у групу незалежних держав 22,4

Аналіз думок про розподіл повноважень між Союзом та республіками, проведений серед прихильників формули «Союз суверенних держав», показує, що в більшості випадків мова йде насправді про конфедерацію. 58 відсотків серед тих, хто воліє «оновленої федерації», висловились за пріоритет республіканських законів над союзними, а 29 відсотків обстоюють протилежну думку.

Прихильники формули «Єдина централізована держава» також не відзначаються особливою одностайністю. Серед них можна виділити помітну групу респондентів, погляди яких з багатьох питань близькі до ідей конфедерації (союзу суверенних держав). Припускають певну непослідовність і ті, хто висловлюється за незалежність.

Таким чином, 73—81 відсоток киян виступають фактично за суверенітет республіки, якою б назвою це не позначалося за суцільної плутанини з термінами. Які ж думки з інших двох запитань бюлетеня? За даними трьох досліджень, проведених у вересні, жовтні та листопаді 1990 року в Києві за участю співробітників нашого центру, тих, хто однозначно висловлювався за збереження соціалізму, було 23—28 відсотків, у той же час кількість тих, хто вважав, що права нації вище за права особи не перевищувала 4 відсотків.

На час проведення дослідження формулювання республіканського бюлетеня ще не було. Але дати прогноз результатів референдуму для Києва можна, хоч запитання республіканського опитування теж не відзначається однозначністю (поєднано запитання про ставлення до Декларації про державний суверенітет із запитанням про входження до Союзу). Оскільки абсолютна більшість киян підтримує положення Декларації й виступає за союз суверенних держав, слід чекати переважно позитивних відповідей на запитання республіканського бюлетеня.

Сергій МУДРУК,
керівник центру вивчення громадської думки «Демос».

РОЗМІРКОВУЄ ЧИТАЧ

Різні думки у людей стосовно проведення на Україні референдуму та опитування. Одні — за збереження Союзу, другі навпаки — категорично проти, треті — ніяк не можуть визначитись. І не можуть визначитися тому, що запитання всесоюзного референдуму сформульоване дуже туманно.

У нас в автопарку з цього приводу точаться гострі суперечки. Який, скажіть, батько тримає біля себе дорослих одружених синів? Кожен будується чи одержує квартиру, кожен веде своє господарство, а всі разом — вони велика родина. Збереться на толоку чи на свято — ого яка сила!

Отже, вважаю, нам треба голосувати за співдружність суверенних держав, щоб ніхто нікому в рота не заглядав, і ніхто нікого не звинувачував у нахлібництві.

Володимир ГРИЦЬКО,
водій.
Рівне.

■

...Усі ж знають, що до референдуму і уряд, і люди просто не готові. Адже голосувати нас навчили, і воно тоді добре було — пішов один і за всю сім'ю відголосував. Доводилось, правда, до кількох столів за бюлетенями підходити, але то дрібниці. А коли повертаєшся з голосування і хтось запитає, за кого голосував, то й не згадаєш. Усе одно ж буде так, як верхівка захоче. Воно подумаєш, що коли б республіки господарювали самі, то якісь помилки обчислювались би тисячами карбованців, а як союзний уряд за звичкою «проверне» справу, то вже мільярдів не долічишся. І винних ніколи не буває. Їм же всім одне найголовніше — аби те безглуздя було «крупнейшее в мире». А хіба не так?

С. КРАВЧУК,
ветеран війни і праці.
Корабелівка,
Теплицький район,
Вінницька область.

■

Мої діти і онуки живуть у Росії. Я — на Тернопільщині. Тож мені хочеться, щоб наші республіки були вільні і незалежні, а зв'язків між собою не рвали, почувалися всі, як у рідному домі.

От така моя позиція перед референдумом 17 березня. Хочу сказати, хто підійде до урн: пам'ятайте, що ви вирішуєте долю України, добре подумайте перед тим, як щось викреслювати чи стверджувати.

Г. ЛАБА,
пенсіонерка.
Тернопільська область.

Фото Олексія **ВАЩЕНКА.**

ДАВАЙТЕ ПОЧИТАЄМО СТАЛІНА

Переконуючи один одного і своїх виборців з високої трибуни Верховної Ради України, народні депутати часто посилаються на В. Леніна, К. Маркса, Т. Шевченка, О. Довженка. Зрозумілим є намагання підкріпити свою думку авторитетами, і особливо в такому гострому й болючому питанні, яке стоїть тепер і перед Україною, і перед іншими республіками, — про майбутнє СРСР, про березневий референдум.

«Оновлена федерація», «союз республік», «союз суверенних держав» — за кожним з цих понять свій принциповий зміст, свої можливості організації державного життя.

Яким же шляхом піти?

І тут повинен допомогти історичний досвід і правда про 1922 рік, коли було вирішено одне з найголовніших політичних питань — утворення СРСР.

Організаційно починалося це 10 серпня 1922 року, коли Політбюро ЦК РКП (б) запропонувало Оргбюро ЦК створити комісію й доручити їй «к следующему Пленуму подготовить вопрос о взаимоотношениях РСФСР и **независимых республик**» (підкреслено автором, мова і стилістика оригіналу документа). Наступного дня така комісія була створена. До неї увійшли Сталін, Куйбишев, Раковський, Орджонікідзе, Сокольников та представники від регіонів. Від України — Г. Петровський. У кінці серпня на розгляд цієї комісії було представлено підготовлений Сталіним «Проект резолюции о взаимоотношениях РСФСР с независимыми республиками». Читачам уже відомо (про це неодноразово писалось), що цей проект містив ідею входження незалежних республік до складу РСФСР на правах автономії (так званий проект автономізації) і викликав критику з боку Леніна та інших політичних діячів — як членів комісії, так і в ЦК компартій республік. Та от на чому ніколи не акцентувалася увага громадськості, то це на останньому 6-му пункті цього документу: «Настоящее решение, если оно будет одобрено ЦК РКП, не публикуется, а передается национальным цека, как циркулярная директива для его проведения в советском порядке через ЦИКи или съезды Советов, на котором декларируется оно, как пожелание этих республик». Тобто, ініціатива керівних органів Російської компартії (РКП) і особисто Сталіна на республіканських з'їздах Рад подавалася, як воля народів і їхня вимога. Відбувся такий з'їзд і на Україні. 10 грудня 1922 року пройшов VII Всеукраїнський з'їзд Рад. Можна зрозуміти, що люди, які голосували за декларацію про утворення СРСР, справді вірили в кращу долю України й бажали її, але чи здогадувалися вони, що стали пішаками в політичній грі?

Напевно ті з народних депутатів УРСР, котрі з високої трибуни переконували себе й інших в активному бажанні народу України увійти в СРСР, роблять це або через незнання дійсного перебігу подій, або свідомо вводять в оману громадськість республіки.

Про ставлення народу до цього історичного моменту можна дізнатися з листа Д. Мануїльського до Сталіна від 4 вересня 1922 року: «Украинский мужик национальным вопросом не интересуется...». Чи не з цієї причини задум невеликої групи людей вдалося реалізувати? Їхню волю й думку нав'язали всьому народові?

А що мова йшла саме про політичну гру, свідчить і лист самого Сталіна до Леніна від 22 вересня 1922 року з приводу все того ж «Проекта резолюции о взаимоотношениях РСФСР с независимыми республиками».

Аргументуючи необхідність юридичного оформлення відносин між республіками, він, зокрема, писав: «Мы переживаем такую полосу развития, когда форма, закон, конституция не могут быть игнорированы, когда молодое поколение коммунистов на окраинах игру в независимость отказывается понимать как игру, упорно признавая слова о независимости за чистую монету и также упорно требуя от нас проведения в жизнь буквы конституции независимых республик».

Як кажуть, коментарі зайві, але й це ще не все,

«За четыре года гражданской войны, когда мы ввиду интервенции вынуждены были воспитать среди коммунистов, помимо своей воли, настоящих и последовательных социал-независимцев, требующих настоящей независимости во всех смыслах и расценивающих вмешательство Цека РКП, как обман и лицемерие со стороны Москвы».

Даруйте за таке довге цитування чужого листа, не будемо нав'язувати читачам свого розуміння й бачення проблеми. Але слова «игра в независимость», «либерализм Москвы в национальном вопросе», «признание слов о независимости за чистую монету» не можуть не викликати певних роздумів й асоціацій.

Цей лист Сталіна містить у собі думку, яку з надзвичайною впертістю не хочуть (чи не можуть?) зрозуміти деякі народні обранці: «Одно из двух, — пише Сталін, — либо действительная независимость и тогда — невмешательство центра... **либо** действительное объединение советских республик в одно хозяйственное целое с формальным распространением власти СНК, СТО и ВЦИК РСФСР на СНК, ЦИК и экономсоветы независимых республик, т. е. замена фиктивной независимости действительной внутренней автономией республик в смысле языка, культуры, юстиции, внудел, земледелия и прочее».

Як показало життя, було реалізовано другий варіант, але в скороченому вигляді: обіцяної автономії республіки не одержали (крім незначного періоду в кілька років), бо, як казав Сталін, або — або. Третього не дано.

Наталія БАРАНОВСЬКА.

НЕ ТАКИЙ СТРАШНИЙ «ШОК»...

The Economist

Наш прес-клуб

У повідомленнях преси, як радянської, так і зарубіжної, часто стверджується, що «шокова терапія» значно загострила соціально-економічні проблеми в Польщі. Наводяться статистичні дані, що свідчать про різке зниження реальних доходів і загального рівня життя населення, про зростання безробіття, катастрофічне падіння виробництва. Однак власний кореспондент англійського журналу «ЕКОНОМІСТ» у Варшаві дає іншу оцінку ситуації в країні. Пропонуємо увазі читачів його кореспонденцію з незначними скороченнями.

Варто лише пильніше поглянути на статистику, придивитися до того, що відбувається на вулицях, як змінюється життя людей, і стане ясно: справи не такі вже погані.

Правда, при проведенні реформ не вдалось уникнути помилок. Приватизація здійснюється надто повільно. Інфляція значно скоротилася порівняно з минулим роком, однак ще викликає тривогу, залишаючись на рівні п'яти відсотків на місяць. Безперечно, життя в країні було важким в останній рік. Та чи було воно важчим, аніж раніше?

Офіційна статистика значно перебільшує спад промислового виробництва. Так, стверджується, що торік воно скоротилося майже на третину. А насправді це викликає сумніви, бо звітні цифри підганялися під планові завдання 1989 року. Вони свідомо завищувалися керівниками підприємств, які сподівалися на премії або просування по службі. Однак усе це аж ніяк не співвідносилося з вимогами ринку. Тепер керівники підприємств намагаються занизити річні підсумкові показники, щоб сплачувати менший податок.

Якщо деякі фабрики нині виробляють менше взуття, яке не можна носити, або менше непридатних машин, то це тільки добре. На одному із сталеплавильних заводів у Сілезії дійшли висновку, що в умовах нового господарського режиму їм уже нерентабельно випускати високоякісну сталь. Обсяги виробництва скоротили, почали виплавляти менш якісні марки, та зате відкрилася можливість експорту їх до Німеччини і одержання прибутку. Заводи і фабрики, які скорочують виробництво, щоб оновити технологію або підняти якість, і навіть збанкрутілі підприємства — все це хороші ознаки структурної реорганізації у промисловості. Багато які економісти вважають, що кількість збанкрутілих підприємств має збільшитись...

Офіційну статистику перекручує і те, що вона грунтується тільки на даних про державний сектор. Бурхливий розвиток приватних підприємств до уваги не береться. Однак приїжджому відразу впадає у вічі те, що не дістає відбиття у цифрах. У кожному місті є ринок, де можна купити все — від зубної пасти до колись дефіцитної польської шинки. Черги практично зникли.

За даними Головного статистичного управління, виробництво у приватному секторі (за винятком сільського господарства) збільшилося торік в 1,5 раза і на його частку припадає нині 18 процентів національного доходу (в 1989 році — 11 процентів). Кількість робітників, зайнятих на приватних підприємствах, зросла в 1989 році більш як на 500 тисяч і становила загалом 1,8—2 мільйони чоловік.

Однак значна частина польського приватного сектора залишається неврахованою. Продавці, слюсарі, теслярі, водії вантажних автомашин приховують свої справжні доходи, щоб не платити високих податків. Доходи у приватному секторі, за деякими оцінками, в середньому в три рази вищі, ніж у державному.

А як же зниження рівня життя на третину, про що так часто згадується? Так воно і виходить, якщо порівняти 1990 рік з 1989-м, коли була гіперінфляція, а зарплата зросла астрономічно. Та якщо порівнювати 1990 рік з 1987-м, то реальна заробітна плата скоротилася всього на 2—3 проценти. Зате інші відчутні зміни компенсують цей недолік. Домогосподаркам тепер не доводиться по дві години на день стояти у чергах. Покупець має можливість обирати з 15 видів мінеральної води, у той час як раніше продавався всього лиш один, і той з присмаком мазуту.

Є ще одна зміна у життєвих стандартах, про яку зрідка згадують, — це підвищення купівельної спроможності злотого в доларовому вираженні. Якщо у жовтні 1987 року середньомісячна зарплата за курсом чорного ринку становила 40 доларів, то через три роки — 131 долар. Це значить, що багато які імпортні товари залишаються недоступними для більшості поляків, та деякі з них почали продаватися за цілком прийнятними цінами. Психологи стверджують, що невдоволення нинішнім станом економіки значною мірою викликане появою раніше дефіцитних споживчих товарів, але ще за надто високими для більшості жителів цінами.

Найбільш оманливі — це дані про безробіття. Оглядачі як у Польщі, так і за кордоном полюбляють повторювати, що безробіття підстрибнуло з нуля до семи відсотків. Однак цей «нуль» стосується того періоду, коли офіційно безробіття взагалі не існувало. Після того як уряд уперше почав вести облік безробітних і сплачувати їм допомогу, тисячі людей, а серед них і домогосподарки, які ніколи не працювали, почали реєструватись як безробітні. Торговці та інші дрібні підприємці також реєструвалися, сподіваючись одержувати допомогу на додаток до доходів, що їх вони приховують.

Як вважають у міністерстві праці, лише половина безробітних є такими у цілковитому розумінні слова. За іншими оцінками, в деяких районах країни їх ще менше. У більшості великих міст тижнями без уваги залишаються оголошення про те, що потрібні робітники різних спеціальностей — від слюсарів до механіків по ремонту машин.

«Гаряча» лінія

● Перуанський уряд оголосив про запровадження надзвичайного стану строком на 60 днів у всіх портах країни. Мета зазначеної акції, як відзначається в заяві, опублікованій в офіційному урядовому віснику «Перуано», — «гарантувати безпеку і нормальну роботу транспортних об'єктів в умовах трудових конфліктів, що не припиняються». Контроль за діяльністю портів на весь період надзвичайного стану здійснюватиме міністерство оборони Перу.

Галузева профспілка засудила урядове рішення і у відповідь на нього оголосила про проведення страйку, який охопив 19 портів країни.

● У Фор-де-Франс, на французькій Мартініці, завершились переговори між президентом США Джорджем Бушем і президентом Франції Франсуа Міттераном, у ході яких обговорювались проблеми післявоєнного устрою в Перській затоці і близькосхідного врегулювання в цілому.

Справи кримінальні

СТАВКА, БІЛЬША ЗА ЖИТТЯ

Щоб зайнятися цим бізнесом, капіталовкладення не потрібні. Тільки трохи зусиль, досвіду і ризику. Прибуток величезний і недосяжний для податкових відомств. Мова йде про викрадення людей, головним чином дітей, з метою вимагання грошей. Індійська преса стверджує: його масштаби в країні зростають з жахливою швидкістю.

...Молодого помічника майстра залізничної станції Раджгриха Чоудрі «взяли» по дорозі додому. Озброєні бандити, переодягнуті в поліцейську форму, примусили хлопця написати станційному начальству листа з проханням викупити його за сто тисяч рупій. Начальство, природно, відмовилося, а сім'я виклала 35 тисяч рупій, нашкребти які було зовсім непросто.

Серед найбільш неблагополучних щодо нового бізнесу районів Індії першість міцно утримує штат Біхар. Укриті лісами райони штату стали рідною домівкою для комерсантів, які процвітають на цій модній нині злочинній справі. У районі Рохтас у 1987 році було викрадено всього чотири чоловіка. За перші ж десять місяців минулого року їх кількість зросла майже в 12 разів.

Більшість злочинців діють зненацька і рішуче: вриваються в будинки, грабують, хапають першого, хто потрапив, а потім вимагають за його звільнення солідний куш. Хоча суми невисокі: від 35 до 200 тисяч рупій — залежно від оцінки бандитами фінансових можливостей своїх жертв. (Для порівняння: за 100 тисяч рупій можна придбати автомашину, до 15 тисяч рупій коштує хороший кольоровий телевізор). Загалом «заробіток» професіоналів цієї справи коливається від 20 до 50 мільйонів рупій на рік.

Життя у штаті Біхар значною мірою паралізоване. Тут править бал злочинний світ. Власті ж вважають за краще не зв'язуватись з ним. Від неприємностей не застраховані навіть сильні світу цього. Недавно у ході торжества з нагоди відкриття в одному з сіл відділення банку були викрадені його керуючий і помічник інспектора поліції.

Злочинний бізнес, визнає старший поліцейський інспектор Рамеш Чандра Сінгх, перебуває поза всяким контролем. На його думку, для цього є кілька причин. По-перше, до нього залучені деякі політики, конторські службовці і навіть судові клерки, які спочатку називають бандитам їх потенційні жертви, а потім самі виступають у ролі посередників на переговорах про розміри викупів. Останні потім діляться між організаторами і виконавцями злочину. По-друге, і це підтверджують слова міністра шляхового будівництва штату Біхар Мохаммеда Ілляса Хуссейна, мова йде про людей, котрі мають дуже сильний вплив у районі. Тому руки властей зв'язані.

І, нарешті, третя причина — втрата авторитету центральної влади, яка почалася в останні роки і результатом якої стала повна відсутність поваги до поліції і місцевих властей.

Знаходяться, однак, і ті, хто вважає, що становище не таке вже й безнадійне, як здається, і ріст злочинності можна приборкати. У районі Уест Чампаран, наприклад, з 1981 по 1985 рік було викрадено 185 чоловік, а викуп за них становив 150 мільйонів рупій. Після створення тут спеціального підрозділу для боротьби з викрадачами кількість такого виду злочинів зменшилася до десяти. Щоправда, за вказівкою згори організатора місцевого «спецназу» було несподівано переведено в інше місце.

Факт, який свідчить про співробітництво властей з кримінальним світом? Такий висновок заслуговує уваги.

Схоже, ідея орієнтувати злочинців на новий прибутковий бізнес виникла мало не в самого начальника поліції, коли той усвідомив всю марність спроб справитися з ситуацією у штаті. Кажуть, що у відчаї він сам запропонував ватажкам місцевих банд... припинити пограбування і вбивства і перейти на новий промисел. Це було б безпечніше для життя людей і різко поліпшило б показники у поліцейських звітах.

Микола ОБОТОВ.

Інформ-шоу

У КЛЕШНЯХ ЯКУДЗИ

Майже третина японських підприємств сплачують «данину» підпільним злочинним синдикатам. Про це свідчать результати спеціального вивчення проблеми, проведеного національним поліцейським відомством (НПА). У більшості випадків поступаються на вимоги гангстерів сумою до 10 мільйонів йєн, аби «уникнути гніву», а 16 відсотків опитаних підприємців пояснюють, що віддають гроші, оскільки це — «звичне явище в практиці бізнесу». Торік нажива організованих банд Японії, що мають назву якудза, від торгівлі наркотиками, проституції, шантажу становила щонайменше 1,3 трильйона йєн. Нині вони могутніші, ніж будь-коли: рівно 87 тисяч гангстерів зареєстровано в поліції. Один тільки синдикат Ямагутігумі, щупальця якого пронизали всю країну, нараховує від 23 до 30 тисяч чоловік. За чутками, новий шеф японської поліції Рьоїті Судзуку погодився зайняти керівну посаду лише з умовою, що уряд створить нарешті законні засади для тотального наступу на організовану злочинність.

НА ГРОМАДСЬКИХ ЗАСАДАХ!

Президент Польщі Лех Валенса одержує 8,6 мільйона злотих за місяць. Повідомивши про це, «Газета виборча» процитувала водночас слова із заяви представника Валенси: «Президент вирішив не витрачати платню на себе, а жертвувати її, можливо, якому-небудь благодійному товариству. Він, власне, може добре прожити й від тантьєми (процентів від прибутку) за видану 1987 року у Франції автобіографічну книгу «Шлях надії». Публікуючи дані про доходи політиків, газета мала намір спростувати твердження окремих критиків, ніби теперішні польські керівники, як і їхні комуністичні попередники, одержують надто багато. Як зазначається в публікації, платня не є таємницею. Так, платня прем'єр-міністра — 6,7 мільйона злотих за місяць. Це не більше, ніж одержує кваліфікований бухгалтер і менше від заробітку деяких редакторів польських газет.

КНР. Показ нових моделей одягу в демонстраційному залі Урумчійського універмагу «Дружба». Тут рекламуються товари, виготовлені Тянь-Шаньською компанією.

Фото ТАРС.

ЛЮБИТИ — АЛЕ «НЕ ТРОГАТЬ!»

Заспівом до цього калейдоскопу облич послужив вірш Володимира Сосюри «Любіть Україну». Трохи старші наші читачі пригадують, як цей вірш з'явився у повоєнних читанках, а потім був звідти видраний — як націоналістичний. Молодші читачі, дивуючись з усього того, можуть сьогодні погортати спогади самого Сосюри: коли вже сиділа десь у таборах муза багатьох його віршів, і коли він вже збирався туди сам, генеральський голос раптом сказав: «Сосюру не трогать!».

...Ми стояли й розмовляли (про вірші — теж) із сибіряком,— звідти, куди Макар не ганяв сосюриних телят, з міста, де колись правив Єгор Кузьмич, з міста, де бульдозером пройшлися просто по конвейєру пивзаводу, а тому сибіряк узяв та й рвонув на три дні до Києва — втамувати спрагу. Тут ми й познайомилися. Його мандрівка вже підходила до кінця, за ці три дні рум'яна розливальниця київського пива навчила його любити українську мову, він навіть зробив, нам здається, більші успіхи у цій справі, аніж нам би хотілося, але хлопцем виявився толковим, і сказав таке: «Гей, хлопцы, договоримся — стоим вместе, а девушку — не трогать, вот тебе и весь референдум!»

За те ми й проголосували.

Віталій ЖЕЖЕРА.

Фото Олександра КЛИМЕНКА, Миколи КОЗЛОВСЬКОГО-старшого, Володимира ПЕТРЕНКА, Михайла САЧКА.

КДБ — закон, суверенність, безпека

ГОЛУШКО Микола Михайлович, 1937 року народження, українець, член КПРС, закінчив Томський державний університет, юрист за освітою. У 1959—1963 роках працював в органах прокуратури в Кузбасі. З 1963 року — в органах КДБ, генерал - лейтенант, народний депутат СРСР, член Комітету Верховної Ради СРСР з питань правопорядку і боротьби із злочинністю.

Сучасна бурхлива політична активність викликала підвищений інтерес до різних сторін функціонування інститутів нашої держави, в тому числі до раніше «закритих», «заборонених» тем, особливо якщо це стосується діяльності спеціальних служб.

Тут питання і правової основи функціонування, і вдосконалення оперативно-службової діяльності, і відверта розмова про причини та шляхи виправлення прорахунків минулого, а також занепокоєність кризовими явищами та гострою соціально-політичною напруженістю в республіці, недостатнім рівнем особистої безпеки наших людей.

У Верховній Раді СРСР днями відбулося «перше читання» Закону «Про органи державної безпеки в СРСР», що допоможе розкрити нові сторінки в історії та майбутньому КДБ.

Ми починаємо серію експрес-інтерв'ю з Головою КДБ Української РСР М. ГОЛУШКОМ.

— Я не відкрию ніякого секрету, якщо скажу, що протягом тривалого періоду нашої історії органи держбезпеки стояли над державою і підпорядковувались безпосередньо двом особам: Сталіну й Берії. Пізніше Хрущов дещо змінив ситуацію, проте вони залишалися суперцентралізованими і практично працювали під керівництвом партійного апарату. Чи змінилося становище в наш час і де гарантії недопущення порушень законності з боку КДБ сьогодні і в майбутньому, враховуючи такий тяжкий історичний досвід?

— Звичайно, з часів страшного, засуджуваного сучасними чекістами періоду «берієвщини» ситуація істотно змінилася. Як говорили філософи давнини, часи змінюються, і ми змінюємося з ними. Останніми роками, особливо з початком політики перебудови, нового мислення, пішли в минуле часи, коли воля однієї особи впливала на політичний курс у роботі органів держбезпеки. З прийняттям нового Закону про партійні та громадські організації, а особливо положень обговорюваного проекту Закону про органи держбезпеки КДБ перестає бути озброєним загоном будь-якої партії або певного угруповання і перетворюється в конституційний орган державного управління.

ПІШЛИ В МИНУЛЕ ЧАСИ, КОЛИ ВОЛЯ ОДНІЄЇ ОСОБИ ВПЛИВАЛА НА ПОЛІТИЧНИЙ КУРС У РОБОТІ ОРГАНІВ ДЕРЖБЕЗПЕКИ.

Візьмемо кадровий склад. Понад 60 відсотків нинішніх співробітників Комітету республіки народилися після 1953 року, на початку нової сторінки «хрущовської відлиги», не причетні до зловживань і беззаконня. Але можна зрозуміти стурбованість та побоювання людей: у чому гарантії неповторення зловживань і репресій минулого? Тим більше що основні повноваження органів КДБ визначені Радою Міністрів СРСР ще в 1959 році, багато функцій перестали відповідати вимогам сучасного життя, а нові завдання до останнього дня визначалися закритими відомчими актами.

Тверді гарантії можуть бути тільки однозначними, їх підказує світовий досвід. Вони полягають у головному — поставити діяльність органів державної безпеки на чітку правову основу. Тільки закон, його величність Закон, а не підзаконні нормативні акти, має регламентувати компетенцію такої специфічної служби, як КДБ, включаючи визначення обов'язків та правомочностей, відповідальності перед народом, підконтрольності з боку держави і суспільства.

ТІЛЬКИ ЗАКОН, ЙОГО ВЕЛИЧНІСТЬ ЗАКОН МАЄ РЕГЛАМЕНТУВАТИ КОМПЕТЕНЦІЮ ТАКОЇ СПЕЦИФІЧНОЇ СЛУЖБИ, ЯК КДБ.

— Очевидно, регламентація діяльності вашої установи потребує чіткої законодавчої основи. Яка ваша особиста позиція з цього питання?

— Уже згадувалось, що Верховна Рада СРСР розглянула законопроект «Про органи державної безпеки в СРСР». Тут важливо підкреслити, що його розроблено з урахуванням положень обговорюваного нового Союзного договору. Беручи до уваги вельми актуальні проблеми взаємовідносин Союзу та суб'єктів, що його утворюють, проект Закону уважно вивчався урядами практично всіх республік, у тому числі направлявся на апробацію до Ради Міністрів Української РСР. Положення Закону дістали в основному позитивну оцінку, але було висловлено й істотні зауваження, рекомендації.

Мені доводилося неодноразово висловлюватися і в пресі, і на зустрічах у трудових колективах, що відкритий, доступний усім громадянам Закон є винятково важливим.

Насамперед такий Закон — акт вищої державної влади — визначає принципові питання: призначення, обов'язки, права і, що, можливо, найнеобхідніше, чого не вистачало в минулі роки, — контроль за діяльністю органів державної безпеки. Він знімає не завжди обгрунтовану засекреченість, люди дізнаються про компетенцію співробітників КДБ, зможуть робити висновки про законність їх дій.

Скажу відверто, що як народний депутат СРСР я вносив пропозиції щодо розробки законодавчих актів, які регламентують роботу органів державної безпеки СРСР. Можу процитувати недавній лист до Верховної Ради СРСР, в якому, зокрема, підкреслювалося, що «відсутність законної основи, статусу і призначення КДБ, визначення різних сторін його діяльності відомчо-нормативними актами позначаються на гарантіях законності, правовій захищеності громадян і можуть загрожувати проявами беззаконня». Наводилися й інші аргументи для обгрунтування необхідності прийняття Закону.

— Які, на ваш погляд, головні принципи мають бути закладені в майбутньому законодавчому акті?

— Головним принципом діяльності органів держбезпеки країни закріплюється спрямованість на захист прав та законних інтересів громадян, що відображено в окремій статті. Підкреслюється, що органи держбезпеки не можуть обмежувати здійснення громадянами своїх прав і свобод, за винятком випадків, коли такі обмеження встановлено законами СРСР. Порушення законних прав і свобод громадян під приводом забезпечення державної безпеки є неприпустимим. Основними засадами в нашій роботі є: законність, гласність, рівність усіх перед законом, додержання конституційних прав і свобод громадян, поважання їх національних, релігійних та інших традицій і звичаїв. Вперше в історії при розробці такого Закону ми виходили з інтересів особи, суспільства, держави, а не навпаки, як у колишні часи.

ОРГАНИ ДЕРЖБЕЗПЕКИ НЕ МОЖУТЬ ОБМЕЖУВАТИ ЗДІЙСНЕННЯ ГРОМАДЯНАМИ СВОЇХ ПРАВ І СВОБОД.

Особливо хочу зупинитися на закріпленні принципу гласності. Ми визначаємо її як систематичне інформування громадськості і громадян про основні напрями своєї діяльності та заходи по зміцненню державної безпеки Союзу РСР. Тому не підлягають розголошенню відомості, що становлять державну і службову таємницю, а також інформація, яка стосується особистого життя, честі й гідності громадян і стала відомою у процесі службової діяльності органів КДБ, що цілком відповідає Міжнародному пакту про громадянські і політичні права. Світове співтовариство, підтверджуючи право кожної людини на свободу відшукувати, одержувати й розповсюджувати різного роду інформацію та ідеї (стаття 19 Пакту), покладає при користуванні ним особливі обов'язки й особливу відповідальність. Підкреслюється, що встановлені законом обмеження є необхідними для поважання прав і репутації інших осіб, для охорони державної безпеки.

Слід спеціально зазначити, що у Верховній Раді Української РСР завершується розробка Закону про КДБ республіки, роль і місце якого визначаються з урахуванням Декларації про державний суверенітет України і наступних конституційних змін.

— Які найважливіші події ви могли б вирізнити як такі, що впливають на роботу органів державної безпеки республіки?

— Головними нашими завданнями стають: надійніше забезпечення внутрішньої та зовнішньої безпеки республіки, посилення боротьби з різного роду зарубіжними підривними центрами, які здійснюють ворожі акції проти Української РСР і проти Союзу в цілому.

Було одержано безсумнівні свідчення про розвідувальні устремління спецслужб іноземних держав до оборонного, науково-технічного потенціалу республіки, про прагнення добувати важливі відомості з нелегальних агентурних позицій. Певні кола за кордоном, незважаючи на заяви про підтримку перебудовних процесів і невтручання у внутрішні справи, не тільки не згортали, а й по багатьох напрямах, зокрема розпалювання націонал-шовінізму і сепаратизму, дедалі активізували свої підривні прагнення та дії.

Поряд з позитивними процесами дальшого розширення демократії у житті республіки, утвердження дійсного народовладдя у суспільно-політичній та оперативній обстановці в республіці іноді відмічалася надзвичайна соціальна напруженість. У деяких регіонах ми стали свідками закликів до насильства і терористичних випадів.

Жителів республіки непокоять рівень злочинності, що не знижується, слабка соціальна й правова захищеність громадян від її розгулу. Нами було виявлено нові форми організованої злочинної діяльності у сфері економіки, кооперативного руху, зрощення злочинного світу з тіньовою економікою, корупцією. Незважаючи на заходи, що вживаються, не зменшувалися масштаби контрабандного вивезення за кордон стратегічних, ліцензованих матеріалів і сировини, промислових товарів і продуктів, таких необхідних для населення при порожніх полицях магазинів.

Звичайно, не тільки зазначені тривожні явища нашої дійсності були в центрі уваги співробітників КДБ, їх робота спрямовувалась на виконання законів і постанов Верховної Ради Української РСР, на те, щоб не допустити крайньої дестабілізації ситуації в республіці, особливо надзвичайної напруженості і тим більше кровопролиття.

Ну, а докладніше про основні завдання і напрями нашої діяльності — у наступному матеріалі.

Вів розмову Анатолій ФЕДОРІВ.

У БОЛОТІ БАЙДУЖОСТІ

До 1956 року тут була виправно-трудова колонія: за її високими парканами відбували сталінські строки так звані «вороги народу». Коли ж приміщення вивільнилося, його віддали під другу житомирську обласну психіатричну лікарню. Генріх Петрович Ліхтанський приїхав на посаду головного лікаря в 1959-му

— Перше, що вразило, — пригадує він, — природа. Кругом ліси й ліси... Для пацієнтів лікарні це знахідка. Але зусилля природи нанівець зводили умови життя. Хворі перебували в колишніх бараках. Спочатку їх було 250, згодом стало 300 чоловік. Не краще доводилось і медпрацівникам, обслуговуючому персоналові, адже житла справжнього не було, а вже про розваги і не мріяли...

Сподіваючись, що в Житомирі розуміють різницю між колонією та лікарнею, молодий керівник звернувся до облвиконкому з проханням виділити кошти на будівництво нових лікувальних корпусів і житлових будинків для медпрацівників. Досі зберігає відповідь голови облплану В. Васильєва: «За дорученням виконкому облради депутатів трудящих обласна планова комісія повідомляє, що задовольнити Ваше прохання про виділення коштів на будівництво облвиконком вважає недоцільним, оскільки, в міру розширення лікарні в Житомирі, надходження хворих у Вашу лікарню буде припинено і протягом семи років вона буде повністю передислокована в обласний центр».

Сім років промайнули, як сім днів. Лікарню не тільки не закрили — кількість її пацієнтів зросла до 400. Не в змозі далі терпіти знущання над хворими й над собою, колектив вирішив розпочати будівництво господарським способом.

Ось вони, п'ять лікувальних корпусів, аптека, пральня,

Залишається невирішеним

житлові будинки. Але 735 ліжок вже в 1984 році не вистачало (у деяких палатах геронтології лежало по 15 — 20 чоловік, траплялося — по двоє на ліжку), а житла — для обслуговуючого персоналу. Знову перетворюватись на виконроба? Генріх Петрович наважився-таки ще раз попросити допомоги. У відповідь — майже те саме. Заступник голови облвиконкому М. Борисюк та заступник завідуючого обласним відділом охорони здоров'я В. Личман хоча й визнали, що «матеріально-технічна база облпсихлікарні № 2 вимагає зміцнення», але «враховуючи те, що вона знаходиться на заболоченій місцевості з високим рівнем грунтових вод і розміщена далеко від обласного центру, а це створює труднощі при доставці хворих», вважали «недоцільним її розширення за рахунок будівництва нового лікувального корпусу».

До того ж, повідомляли вони, «в 12 п'ятирічці планується розглянути питання розширення облпсихлікарні № 1 (с. Зарічани) за рахунок добудови на її території лікувального корпусу, що дасть змогу перевести частину хворих з облпсихлікарні № 2».

Тільки в 1989 році в Житомирі примирилися з очевидним: оскільки лікарня існує, їй треба допомагати. Заступник голови облвиконкому, голова облплану М. Михальчук чорним по білому написав: «Враховуючи необхідність будівництва лікувального корпусу, обласна планова комісія буде клопотати перед Держпланом УРСР про виділення в 1988—1989 роках додаткових лімітів капітальних вкладень на його проектування і будівництво».

Поповнивши теку з багаторічним листуванням, цей папір нічого не змінив, як і той, що надіслав колишній заступник голови облвиконкому Г. А. Готовчиць: «При уточненні плану соціально-економічного розвитку області на XI п'ятирічку буде передбачено виготовлення документації і будівництво 50-квартирного будинку в м. Овручі для медпрацівників психлікарні. Райвиконкому необхідно виділити майданчик для його спорудження і подати УКБ облвиконкому вихідні дані на проектування від 13.01. 76 р. № 13».

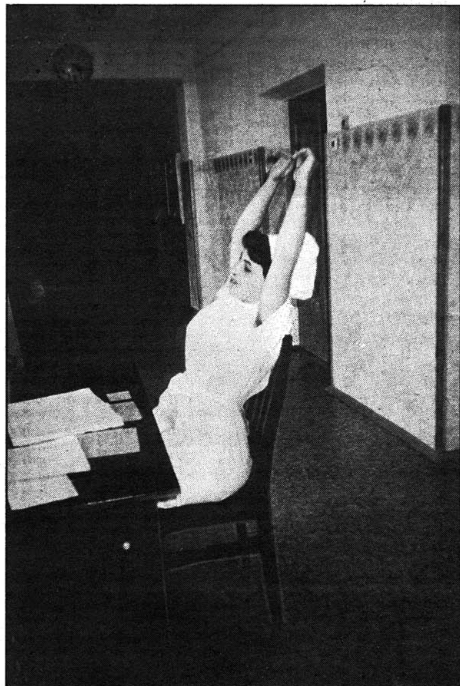
Як і раніше, страждають від тісноти хворі, як і раніше, в селі немає клубу, а до школи діти ходять за 20 кілометрів у Овруч та за 12 кілометрів — у Першотравневе. Залишається дивуватись мужності людей, які не тільки самі в таких умовах працювали кілька десятиліть, а ще й дітей своїх навчили любити професію — і тепер є династії Барановських, Каменєвих, Мошенських тощо... А більшість не витримує — і нині лікарня потребує чотирьох психіатрів, невропатолога, рентгенолога та тридцяти середніх медпрацівників (квартири для п'яти спеціалістів є).

Читач, напевне, чекає, коли ж поставлю звичне запитання: до якої пори? А я його не поставлю. Бо знаю: допоки житомирські керівники відчуватимуть підтримку в Києві, жити тій нещасній лікарні в болоті байдужості. А в тому, що підтримка (і неабияка!) є, сумніватись не доводиться. Якби не вона, цей матеріал побачив би світ ще в 1989 році. Не побачив. Не кажучи про нашу місцеву пресу, у публікації відмовили «Радянська Україна» і «Медицинская газета». «Ноги ростуть», як я зрозумів, із нашого республіканського Міністерства охорони здоров'я, адже саме звідти надійшла чергова обіцянка — в XIII п'ятирічці побудувати новий корпус у психлікарні № 1 на 150 ліжок, що автоматично полегшить становище у психлікарні № 2.

Обіцянка-цяцянка. Та нехай нею бавляться інші. В Прилуках словам більше не вірять. Скільки ж можна? Тридцять третій рік пішов...

Іван ДУБИЦЬКИЙ,
заступник редактора овруцької районної газети «Зоря».
Житомирська область.

ТРИДЦЯТЬ ТРЕТІЙ РІК ПІШОВ, ЯК ГОЛОВНИЙ ЛІКАР ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ПСИХЛІКАРНІ № 2 НАМАГАЄТЬСЯ СТВОРИТИ НОРМАЛЬНІ УМОВИ ДЛЯ ХВОРИХ І ПЕРСОНАЛУ, АЛЕ НЕ ОДЕРЖУЄ ДОПОМОГИ. ЙОГО ВОЛАННЯ ВІДМОВЛЯЮТЬСЯ ЧУТИ НЕ ТІЛЬКИ В КЕРІВНИХ МЕДИЧНИХ УСТАНОВАХ, А НАВІТЬ І В ГАЗЕТАХ: МІСЦЕВИХ, РЕСПУБЛІКАНСЬКИХ, СОЮЗНИХ.

Третя зміна. Фото Сергія КОВАЛЬЧУКА.

Від щирого серця

ПРИЙМІТЬ ДАРУНОК

До подарунків з-за кордону ставляться по-різному. Як на мене, гідність гідністю, а почуття вдячності за допомогу, з якою до нас поспішають, втрачати не можна. Нещастя сталося на Україні — і обізвалися до матері її діти в усіх кутках світу, і через них відчуваємо себе приналежними до людської спільноти планети Земля...

Рятівну руку простягнули нам і з Австралії. На початку минулого року з транспортом медикаментів прибув до Києва представник Товариства професіоналів і промисловців із Мельбурна Василь Хамула. Ознайомившись на місці з ситуацією, що склалася на Україні, він зробив усе можливе, щоб виконати замовлення на сучасну апаратуру, якої так нам бракує. І ось уже з Японії на адресу Всеукраїнського лікарського товариства прибули ендоскопи на загальну суму понад 56 тисяч американських доларів. А після того, як на Україні побував голова Лікарського товариства Австралії Олег Лозинський, який разом із своїми колегами брав участь у роботі третього конгресу Світової федерації українських лікарських товариств (він відбувався у Києві і Львові), ми одержали урологічні катетери дефіцитної конструкції. Слід віддати належне Міністерству охорони здоров'я республіки — воно прислухалося до побажань нашого товариства, і в обох випадках інструментарій було розподілено між лікувальними установами на територіях, які найбільше постраждали від чорнобильської катастрофи, тобто на рівні обласних лікарень Києва, Житомира, Рівного, Чернігова...

Від імені земляків вклоняюся заокеанським друзям і братам, які виявили підтримку в такий нелегкий і непевний для нас час.

Любомир ПИРІГ,
народний депутат Української РСР, президент Всеукраїнського лікарського товариства.

«САМОЗВАНЕЦЬ» ІЗ ДУБНОГО

Типова ситуація

Центр мануальної терапії? Хто ж збирається відкрити? Що хоче лікувати? Дізнавшись, що рятувати дітей, хворих на церебральний параліч, збирається дубненський лікар Володимир Козявкін, районне та обласне медичне керівництво навіть аргументів не шукало, щоб довести безглуздість наміру, тільки посміхалося. А лікар візьми і без «високого благословення» та й почни лікувати хворих за власною методикою. І потяглися до Дубного люди: спочатку із довколишніх районів, а далі із областей, навіть республік.

Приймаючи пацієнтів у тісному кабінетику районної поліклініки, Володимир сподівався: побачать начальники результати роботи — підуть назустріч. Але нікого не хвилювали ні хворі, ні лікар, якого поза очі називали «самозванцем». Спробував я йому допомогти — де там! Завідуючий облздороввідділом такої «слави» Володимиру наробив, що в жодній інстанції про нього і слухати не хотіли.

Не маючи сили терпіти відверту зневагу, Козявкін виїхав працювати до Львова. Звідти і потрапив у США, куди львівських медиків запросила асоціація лікарів, що займалися дитячим церебральним паралічем. Ось де визнали його метод! А далі й у ФРН, де Володимир здивував відомих фахівців, розчепивши сплетені паралічем ноги й ожививши руки двадцятирічного хлопця.

Коли за кордоном знайшлись охочі допомогти талановитому лікарю, подали голос і вітчизняні меценати. Набралася кругленька сума доларів і карбованців — і незабаром у Старому Селі Пустомитівського району на Львівщині розпочнеться спорудження центру мануальної терапії, що гарантував відповідним листом Володимиру Козявкіну голова Львівської обласної Ради народних депутатів Вячеслав Чорновіл. У майбутньому центрі буде встановлено новітнє імпортне обладнання, при лікувальному закладі передбачено навіть підсобне господарство для постачання хворим екологічно чистих продуктів. Спеціалісти з Німеччини ведуть переговори про те, щоб відкрити у себе філіал центру. А у Дубному тепер скрушно зітхають: якого лікаря втратили!

Усе ніби влаштувалось, а на душі — гіркота. Доки ж будемо дивитись на вітчизняні таланти крізь закордонні окуляри?

Петро ЯКОВЧУК,
журналіст.
Дубно
Ровенської області.

Повертаючись до надрукованого

«І НІЯКОГО ДИВА»

В одному із випусків сторінки «Cito!» ми розповідали про психотерапевта Неонілу Вегеру, називали адресу установи, де вона веде прийом — Центру нетрадиційних методів лікування. Але наші читачі, які мешкають за межами Києва, попросили повідомити телефон Центру. Будь ласка, запишіть: 276-91-66; 221-14-45.

Анатолій МАКАРОВ

[В]ажко сказати, коли це було. Можливо, одного літа 60-х років XI століття. А може, й на початку 70-х, оскільки персонаж змальованої славнозвісним Нестором сцени помер 1074 року. Він був ігуменом монастиря, що його літописець шанобливо називає Феодосієвим. Один із варіантів першої нашої писаної історії так і називається: «Повість давніх літ чорноризця Нестора Феодосієва монастиря Печерського, откуда єсть пішла Руська земля...».

Ім'я ігумена потрапило до заголовку Іпатієвського літопису не випадково. Феодосія знала й шанувала вся тодішня Русь. «І шанували його, — пише Нестор, — не ради дорогих шат або світлого одягу, і не ради великого багатства, але за непорочне його життя і за світлу душу, і за численні повчання, що святим духом кипіли в устах його».

...Того ранку Феодосій з'явився на вулицях Києва у тому ж самому, що й завжди, неймовірному лахмітті, на яке не зазіхнув би найостанніший жебрак. Похитуючись від утоми, вів коня з візком, на якому спав візник князя Ізяслава. Цілу ніч один з найвизначніших ієрархів тогочасної церкви віз степами свого сановного парафіянина. Коли ввечері князь дав ігумену візок, аби зручніше було йому дістатися міста, візник, поглянувши на одяг Феодосія, вирішив, що це простий чернець, і сказав йому: «Чорноризцю! Ось ти кожен день без діла, а я втомився. Не можу на коні сидіти. Але зробимо так: я ляжу у візок, а ти можеш і на коні їхати». Феодосій не заперечував. Він намагався нікому не відмовляти і ніколи не шукав слів, коли йшлося про те, щоб допомогти людині ділом. При цьому він зовсім не зважав на те, ким був прохач, яку посаду обіймав. А коли йшлося про матеріальну допомогу, Феодосій віддавав останнє — і не тільки своє, а й загальне монастирське майно, нерідко залишаючи свою братію без борошна чи без церковного вина. Дивлячись на таку непрактичну щедрість ігумена, ченці обурювались, і, можливо, саме з їхніх вуст і випурхнуло в світ не зовсім справедливе стосовно Феодосія слівце — юродивий, хоч справа була зовсім не в юродстві, а в його поривчастій доброті, у якійсь феноменальній чутливості до чужих бід і страждань. Нестор-літописець, який за молодих своїх років знав його особисто, згадує, що коли Феодосій «бачив жебрака або каліку, або хворого, або бідно вдягненого, жалкував за ним, й дуже сумував за нього, і з слізьми проходив мимо». Співчуваючи всім упослідженим, печерський ігумен не вмів приховати своєї нелюбові до тих, кому добре жилося на цій грішній землі. Він не любив самого способу їхнього життя і, особливо, тієї жорстокості, якою було воно пройняте. Коли молодші сини Ярослава, Святослав і Всеволод, захопили великокнязівський стіл старшого свого брата Ізяслава і запросили святого ігумена на бенкет, замість подяки вони почули прокляття: «Не можу іти на трапезу Вельзевулову і доторкатися до їжі, просякнутої кров'ю вбитих». Іншого разу на запитання князя Ізяслава, чому проста монастирська їжа смачніша за дорогі наїдки, що їх готують князівські кухарі, відповів у тому ж дусі: вся справа в стилі життя, в духовній атмосфері, в тому, якими руками і з якими намірами, почуттями й думками робиться те чи інше діло. «Коли братія монастирська, — сказав він, — хоче варити або хліби пекти, або інше щось робити, то перш за все йде один із них за благословінням ігумена, після того тричі поклониться перед святим олтарем до землі і запалить свічку від святого олтаря, і вже від тієї свічки розпалює вогонь... І так усі діла їх здійснюються з благословіння. А твої слуги, як відомо, роблять усе сварячись, із знущаннями, лаючись один з одним, і буває нерідко б'ють їх старші. І так уся служба їхня в гріхах проходить». Інакше кажучи, на думку святого, нічого доброго не може вийти з того, що робиться не по-людськи, речі ніби всотують у себе енергію демонічного начала, прихованого в людині, концентрують їх у собі і перетворюються на ідолів. А тому, щоб зменшити зло на землі, треба постійно нищити речі, створені з думкою про особисте збагачення, боротися з розкішшю й бажаннями, що її породжують.

Феодосій був переконаний, що багата людина ніколи не буде праведною, бо прагнення багатства, рано чи пізно, стане поперек дороги до Бога. «Як же можемо ми, — говорив він своїм ченцям, — з чистою молитвою звертатися до Бога, маючи в келіях своїх скарби? Послухайте, що говорить про це Господь: «Де скарби ваші, там і серця ваші». У Печерському монастирі часів Феодосія діяв студійський статут. Тут усе було спільне, а будь-яка власність, будь-яке приховане майно оголошувалося «ділом рук диявольських». Ігумен, як пише в його житії Нестор-літописець, «постійно обходив келії учнів своїх, і якщо знаходив що-небудь у кого — або їжу якусь, або одяг, непередбачений статутом, або якесь майно, то вилучав, ще й кидав у піч».

Звичайно, жити у безконечних нестатках було важко, але, як вважав ігумен, — дуже почесно, бо нуждене життя було в його очах гідним випробуванням людини на міцність, пробним каменем для сили духу й волі справжньої людини «Не людська та душа, — говорив він, — яка здатна ослабнути від цих сумних напастей». При цьому вважалося, що ці «сумні напасті» не що інше, як просто тимчасові труднощі, бо з прийняттям християнства на Русі має от-от розпочатися якесь «щасливе майбуття», — райське життя, царство Боже. Так думали тоді не тільки тогочасні «професіональні ідеологи» — ченці, а й романтично настроєні князі, до яких належав і сучасник Феодосія Володимир Мономах. Судячи з його «Поучення», він дивився на свою невтомну суспільну діяльність як на справу служіння світлому майбутньому Русі, осяяному торжеством великих ідей християнської доброти, людинолюбства й справедливості. Як і Феодосію, йому здавалося, що до царства Божого залишилося вже недалеко, треба лише потерпіти ще трохи й не впадати у відчай. І тому на перших же сторінках свого «Поучення» він поспішає нагадати своїм сучасникам те місце з «Псалтиря», де великий поет давнини закликає людей не розчаровуватись у добрі і не ставати на шляхи зла, «бо іще трохи — і не стане нечестивого, шукатиме він місця свого — і не знайде його. А кроткі унаслідують землю і радуватимуться у тривалому мирі».

Думаючи про те саме, князь і ігумен діяли по-різному. Перший з них прокладав шлях у «світле майбуття» мечем, а другий поклав свої надії на виховання молитвою й добровільною бідністю. Саме таких скромних у запитах, але добре освічених і зорієнтованих на суспільне благо людей, яким належатиме царство Боже на землі, й мав, на його думку, виховувати Печерський монастир і явитись світові як взірець для наслідування. І тому можна без перебільшення сказати, що Феодосій Печерський був одним із перших представників християнської утопії на Русі, діячем, який прагнув поєднати християнську проповідь спасіння з ідеями соціальної справедливості.

За його ігуменства Печерський монастир став куточком світової утопії на схилах Дніпра, своєрідним дослідницьким майданчиком, де перевірялись здатність людини до гармонійного й одухотвореного життя, її шанси у боротьбі з усіма проявами первісного гріха — себелюбством, пожадливістю, схильністю до агресивності й потягом до панування. На відміну від байдужого до будь-якої політики св. Антонія, Феодосій був наділений неспокійною громадянською совістю, був справжнім суспільним діячем і тому не міг спокійно бачити те, що діялось за монастирськими мурами. Як зазначається в «Патерику», він «піклувався не лише про самих чорноризців, але й про мирян турбувався, про душі їх, як би їм порятуватися». У свої безсонні ночі, сповнені молитов (спали ченці небагато), і вдень він думав про велике, нещадне й невичерпне у часі зло, що панує в світі. І цілком можливо, у всій тодішній Русі не було іншої людини, яка б так глибоко заглядала в народну душу й переймалась її бідами. Про це свідчить уся його суспільна діяльність. Але є й «документ»: знаменита молитва Феодосія «за всіх християн», у якій він просить Бога допомогти всім, хто «в темницях або в оковах, або в нужді», «тим, хто живе в нестатках і озлоблений злиднями». Він просить «заради» всього святого (у тексті справді наводиться великий перелік святих) «подати їм багатую милість», сама суть прохання святого свідчить про те, що першим духовним подвижникам на Русі не була властива та байдужість до земних діл, до хліба насущного, яку виявляла пізніше наша сита й благополучна церква і яку закидав їй зокрема й видатний християнський філософ М. Бердяєв. Він говорив навіть про цинізм сучасних йому церковників, які зневажали матеріальні потреби й соціальні біди народу «з погляду духовної високості». «Питання про хліб, — пише він, — є для мене питання матеріальне, але питання про хліб для моїх ближніх, для всіх людей є духовне, релігійне питання».

Так само з позицій зближення громадянської й християнської совісті дивились на земні проблеми народу й перші наші духовні вожді, святі подвижники Феодосієва монастиря. Показово, наприклад, що у згаданій молитві, благаючи Бога про «милість» (милосердя), він називає ту ласку Божу «багатою», надаючи їй тим самим не лише духовного, а й суто матеріального значення.

Християнська доброта «матеріалізувалась» не лише в молитвах, а й у ділах печерського ігумена. Він активно втручався в систему соціального розподілу благ, підправляв її, коли вона діяла несправедливо, тобто давала одним зайве, а в інших відбирала найнеобхідніше. Як згадує Нестор, він «побудував двір поблизу свого монастиря і церкву там в ім'я свого першомученика Стефана, і тут наказав бути жебракам і сліпим, і кульгавим, і хворим, із монастиря наказав він приносити їм усе необхідне — від усього майна монастирського десяту частину віддавав їм. І ще кожну суботу посилав віз хліба ув'язненим».

Привертає у
ти «від усього
Це ніби своєрі
ділу благ між
Феодосія були
дування. Відом
димир здивува
ною добротою.
щадків ті зну
свої язичниць
дилося. Отже,
нього міста до
нилась вона у
ки надійно, —
послідовників
ред них слід з
го, Йова Поча
товського, Гри
части Тараса
ких утопістів
шевною просто
й жадання роз
пово засуджув
соціального зл

сутності наді
благ. І в цьо
XVII ст. І. Г
на». На його
тини майна б
на вона відку
від гніву Бож
ського мо
XVII стол
даткування п
серозподілу н
ся навіть мрі
із так звано
ця суть спра
сущного, а у
аспекті добро
тини свого б
перевазі духо

Зрозуміло,
Економіка —
му й навчити
ховними) за
що діє, вихо
нальних інте
він пише в
лого або го
буде єврей,
або католик,
від біди поря

Як бачимо
нання, політ
насамперед
чи правосла
жає совісті й

Проповіду
Феодосій Пе
ховний розви

Його ваби
Бога й світу
за книжками
майбутнього
пройнятий р
ті потойбічн
уявний, підт
імен.

Феодосій
кового світу
го образ був
ніх книжник
ликий Нико
пряде нитки

Треба знати, що є (в монастирі) й епистимонархи, котрим докладається про прогрішення менших братів і за ті прогрішення вони піддаються виправленню. Є також і два таксіархи на (двох бічних) хорах, які нагадують братії стояти на хорах поважно. І є ще особливий будильник, який під час читань утрені тихо обходить братію і пробуджує тих, що засинають. І призначаються кожного вечора по черзі два спостерігачі, котрі після клепання била спонукають лінивих до вечерні і всенощної і котрі потім по закінченні всенощної оглядають потаємні місця в монастирі і тих, хто на безвременні зібрання сходиться, розлучають з належною твердістю.

«Студійський статут», п. 18

Треба знати, що в ті дні, у які ми вільні від тілесних справ, вдаряє книгохранитель один раз у било і збираються браття до книгохранительної кімнати, і бере кожний книжку і читає до вечора. Перед дзвоном же до вечерні вдаряє знову один раз книжний хранитель, і всі приходять і повертають книжки за записом. Хто ж запізниться повернути книжку, хай зазнає епитимії.

«Студійський статут», п. 26.

ло. Мож-
років XI
онаж зма-
074 року.
анобливо
ної писа-
рноризця
єсть піш-

то літопи-
тодішня
ади доро-
тства, але
сленні по-

у тому ж
ке не за-
утоми, вів
Цілу ніч
віз степа-
ь дав ігу-
а, візник,
стий чер-
день без
бимо так:
сій не за-
ніколи не
юдині ді-
в прохач,
у допомо-
й загаль-
ратію без
у непрак-
ливо, са-
раведливе
була зов-
кійсь фе-
Нестор-лі-
особисто,
іку, або
дуже су-
вчуваючи
овати сво-
ній землі.
ливо, тієї
ші сини
язівський
того ігу-
ття: «Не
ї їкі, про-
князя
а дорогі
у тому ж
, в тому,
ками ро-
, — ска-
щось ро-
нням ігу-
тарем до
тієї свіч-
з благо-
ячись, із
б'ють їх
. Інакше
вийти з
ь у себе
концент-
му, щоб
створені
шшю й

коли не
зно, ста-
говорив
до Бога,
рить про
Печерсь-
атут. Тут
риховане
умен, як
ходив ке-
— або їжу
ь майно,

жко, але,
ття було
, проб-
цини «Не
слабнути
ці «сум-
ощі, бо з
ся якесь
оже. Так
ологи» —
жав і су-
го «Поу-
яльність
осяяному
динолюб-
ся, що до

царства Божого залишилося вже недалеко, треба лише потерпіти ще трохи й не впадати у відчай. І тому на перших же сторінках свого «Поучення» він поспішає нагадати своїм сучасникам те місце з «Псалтиря», де великий поет давнини закликає людей не розчаровуватись у добрі і не ставати на шляхи зла, «бо іще трохи — і не стане нечестивого, шукатиме він місця свого — і не знайде його. А кроткі унаслідують землю і радуватимуться у тривалому мирі».

Думаючи про те саме, князь і ігумен діяли по-різному. Перший з них прокладав шлях у «світле майбуття» мечем, а другий покладав свої надії на виховання молитвою й добровільною бідністю. Саме таких скромних у запитах, але добре освічених і зорієнтованих на суспільне благо людей, яким належатиме царство Боже на землі, й мав, на його думку, виховувати Печерський монастир і явитись світові як взірець для наслідування. І тому можна без перебільшення сказати, що Феодосій Печерський був одним із перших представників християнської утопії на Русі, діячем, який прагнув поєднати християнську проповідь спасіння з ідеями соціальної справедливості.

Анатолій МАКАРОВ

Світла душа XI століття

За його ігуменства Печерський монастир став куточком світової утопії на схилах Дніпра, своєрідним дослідницьким майданчиком, де перевірялись здатність людини до гармонійного й одухотвореного життя, її шанси у боротьбі з усіма проявами первісного гріха — себелюбством, пожадливістю, схильністю до агресивності й потягом до панування. На відміну від байдужого до будь-якої політики св. Антонія, Феодосій був наділений неспокійною громадянською совістю, був справжнім суспільним діячем і тому не міг спокійно бачити те, що діялось за монастирськими мурами. Як зазначається в «Патерику», він «піклувався не лише про самих чорноризців, але й про мирян турбувався, про душі їх, як би їм порятуватися». У свої безсонні ночі, сповнені молитов (спали ченці небагато), і вдень він думав про велике, нещадне й невичерпне у часі зло, що панує в світі. І цілком можливо, у всій тодішній Русі не було іншої людини, яка б так глибоко зазглядала в народну душу й переймалась її бідами. Про це свідчить уся його суспільна діяльність. Але є й «документ»: знаменита молитва Феодосія «за всіх християн», у якій він просить Бога допомогти всім, хто «в темницях або в оковах, або в нужді», «тим, хто живе в нестатках і озлобленний злиднями». Він просить «заради» всього святого (у тексті справді наводиться великий перелік святих) «подати їм багатую милість», сама суть прохання святого свідчить про те, що першим духовним подвижникам на Русі не була властива та байдужість до земних діл, до хліба насущного, яку виявляла пізніше наша сита й благополучна церква і яку закидав їй зокрема й видатний християнський філософ М. Бердяєв. Він говорив навіть про цинізм сучасних йому церковників, які зневажали матеріальні потреби й соціальні біди народу «з погляду духовної височості». «Питання про хліб, — пише він, — є для мене питання матеріальне, але питання про хліб для моїх близьких, для всіх людей є духовне, релігійне питання».

Так само з позицій зближення громадянської й християнської совісті дивились на земні проблеми народу й перші наші духовні вожді, святі подвижники Феодосієва монастиря. Показово, наприклад, що у згаданій молитві, благаючи Бога про «милість» (милосердя), він називає ту ласку Божу «багатою», надаючи їй тим самим не лише духовного, а й суто матеріального значення.

Християнська доброта «матеріалізувалась» не лише в молитвах, а й у ділах печерського ігумена. Він активно втручався в систему соціального розподілу благ, підправляв її, коли вона діяла несправедливо, тобто давала одним зайве, а в інших відбирала найнеобхідніше. Як згадує Нестор, він «побудував двір поблизу свого монастиря і церкву там в ім'я свого першомученика Стефана, і тут наказав бути жебракам і сліпим, і кульгавим, і хворим, із монастиря наказав він приносити їм усе необхідне — від усього майна монастирського десяту частину віддавав їм. І ще кожну суботу посилав віз хліба ув'язненим».

Привертає увагу точне визначення, скільки треба віддавати «від усього майна» на користь незаможних і знедолених. Це ніби своєрідний податок — «десятина», форма перерозподілу благ між багатими й бідними. У цьому святому ділі в Феодосія були попередники й навіть великі взірці для наслідування. Відомо, наприклад, що після хрещення князь Володимир здивував Русь своєю надзвичайною щедрістю й безмежною добротою. Тим самим він прагнув стерти в пам'яті нащадків ті знущання з людської совісті, які дозволяв собі у свої язичницькі роки. За Ярославом такого «юродства» не водилося. Отже, традиція діяльності доброти перейшла з Верхнього міста до печерського чернецтва. І слід сказати, вкоренилась вона у грунт східнослов'янської духовної культури таки надійно, — на довгі роки й століття. Особливо ж багато послідовників було у Феодосія Печерського на Україні. Серед них слід згадати Івана Вишенського, Йова Княгиницького, Йова Почаївського, поета Віталія з Дубна, св. Дмитра Ростовського, Григорія Сковороду, Пантелеймона Куліша й почасти Тараса Шевченка. Прикметною особливістю українських утопістів було схиляння перед «святим убозтвом» і «душевною простотою», нелюбов до пожадливості, честолюбства й жадання розкоші. Християнські мислителі України принципово засуджували власність (поділ на Твоє і Моє), але корінь соціального зла вбачали не в економічній нерівності, а у відсутності надійних механізмів перерозподілу матеріальних благ. І в цьому вони пішли значно далі від Феодосія. У XVII ст. І. Галятовського вже не задовольняла ота «десятина». На його думку, у перерозподіл має надходити дві третини майна багатої людини. Тільки такою дорогою ціною здатна вона відкупитись від докорів своєї християнської совісті, від гніву Божого й пекла. Якщо перекласти думку І. Галятовського мо[illegible] сучасни[illegible]ять, то виходить, що він, мислитель XVII стол[illegible] ратує [illegible]обровільне майже 70-відсоткове оподаткування прибутків багатіїв. А це вже високий рівень перерозподілу національного багатства, про який не наважуються навіть мріяти законодавці найрозвинутіших сучасних країн із так званою змішаною економікою. Проте для філософа-ченця суть справи не тільки в справедливому розподілі хліба насущного, а у психологічному ефекті такого явища, духовному аспекті доброчинності, бо той, хто відмовляється хоч від частини свого багатства, долає пожадливість, переконується в перевазі духовних цінностей над матеріальними.

Зрозуміло, що й Феодосія цікавила не економіка, а мораль. Економіка — діло земне, а справа ченця — навчитися самому й навчити інших жити не за земними, а за небесними (духовними) законами. Ідеалом великого ігумена була людина, що діє, виходячи не з економічних, політичних і навіть національних інтересів, а за велінням совісті. Думаючи про це, він пише в листі до князя Ізяслава таке: «Якщо бачиш голого або голодного, або взимку, або бідою гнаного, хай це буде єврей, або сарацин, або волзький болгарин, або єретик, або католик, або будь-який поганин — будь-кого помилуй і від біди порятуй, як можеш».

Як бачимо, доброта була для нього вища за ідейні переконання, політичні погляди, навіть віру. Ми, люди, маємо бути насамперед добрими, совісними, а вже «потім» католиками чи православними, болгарами чи українцями. Все, що заважає совісті й доброті, має бути відкинуте.

Проповідуючи добровільну святу відданість і жертовність, Феодосій Печерський був далекий від думки обмежувати духовний розвиток людини.

Його вабила краса розумного життя, тиха радість пізнання Бога й світу. У дитинстві він ніколи не грав із дітьми. Сидів за книжками, намагаючись заглянути в інший, кращий світ майбутнього тисячолітнього царства Божого на Землі, світ, пройнятий романтичним християнським відчуттям присутності потойбічного в щоденному житті. Це був світ аморфний, уявний, підтверджений лише авторитетом священих книг та імен.

Феодосій не зрадив своєї любові до того загадкового книжкового світу і тоді, коли став ігуменом. У пам'яті Нестора його образ був нерозривно пов'язаний з книжками, побутом давніх книжників. «Сидить, бувало, — згадує літописець, — Великий Никон й пише книжки, а блаженний, підсівши скраю, пряде нитки для їхнього переплетіння». Із тим Никоном, якого Нестор називає Великим (бо був він великим
ме тоді, в 1072—1073 роках, завершував своє
дення, що лягло пізніше в основу Нестерової «
досій жив в одній келії. Нерідко до них приєдн
ріон, який «був вправним книгописцем і дні й н
ги в келії у блаженного отця нашого Феодосія
додає Нестор, — тихо співав псалми і пряв вов
ся чимсь іншим». Картина не тільки ідилічна, а
на, бо, як вважають історики, Іларіон був не пр
а колишнім київським митрополитом і автором
Русі релігійно-політичного трактату, який скор
ють «Словом про закон і благодать». Можна
тяжко переживав позбавлення сану (був обран
том за вказівкою Ярослава Мудрого й без згоди
польського патріарха). Щось зламалося, пору
душі, й тому, шукаючи порятунку від самого с
до Феодосія і Великого Никона, чия келія пер
його появою на своєрідний скрипторій, тобто мі
жувались і переписувались книжки. Треба сказ
досій не тільки робив тканину для палітурок й
заспокоюючи вразливо-нервового письменника,
рідко брався за перо (написав понад 20 твор
гуртка ченців-інтелектуалів, якщо вірити «Пат
жав і майбутній Нестор-літописець. Йому було
Феодосій прийняв його до монастиря, а, можлив
до гуртка печерських книжників, бо сам літоп
називає себе «рабом й учнем» великого ігумен
жучи, з усього Феодосієва гуртка письменником
розумінні цього слова став лише він, Нестор, н
цові житія Бориса, Гліба і Феодосія. Але, звича
ву культурно-творчого середовища тодішнього
монастиря він не став би тим, ким був. І, як зна
у тих попутніх міркуваннях на найрізноманітні
вставляв Нестор у свій літописний текст, відлун
які точилися колись у дні його молодості в к
між найвизначнішими мислителями тогочасної

До культурного життя країни Феодосій був
кож і через свою пристрасть до культурної ар
будував Печерський монастир двічі. Спочатку з
дерев'яний — при самих печерах (1062), а п
будівництво у камені — на новому місці, яке
ється Верхньою Лаврою (1073). Закладений н
князем Святославом Успенський собор (1073—
їм історичним і художнім значенням не поступа
трополією руською» — собором Софійським (1
чому, дуже суттєвому, навіть перевершував йо
немає нічого дивного, бо найвиразніший архіте
молитовного почуття було знайдено саме тут, у
монастирі, де релігійні почуття були найглибши
вони гармонійно поєднані з світлом культури й р
Великої печерської церкви впливав на душі то
дей з такою «тонізуючою», надихаючою силою,
писували навіть лікувальні властивості. Серед
недуги був і князь Володимир Мономах. Для ц
перезали золотим поясом варяга Шимона, за д
го 1073 року Антоній і Феодосій робили розмі
пенського собору. Тут ми стикаємося з думкою
ків, що лікувальні властивості може мати не
на якому зведено церкву, не тільки самі її стін
ра, покладена в основу її архітектури. (До речі
рамідологія» також вважає, що надзвичайна ді
опса на психіку й організм людини пояснюється
бом, а пропорціями її архітектурних мас). Хоч
ло, а вражений князь Мономах ретельно обміря
будову й, «взявши розміри тієї божественної ц
ської, створив у всьому подібну їй церкву в міс
кої ж висоти, ширини й довжини».

Таку, зціляючу тіло й душу, красу бажали ма
ред очима й багато інших християн з різних міс
тогочасної Русі. Почалось копіювання, варіюва
переосмислення образу печерської святині у рі
України й Росії. І тривало це кілька століть.
пенські собори і в Чернігові, і у Володимирі
Але найбільше враження справило особливо у
умфальне просування цього типу споруд на Пів
уже ростовський Успенський собор був збудов
миром Мономахом із дерева. Його син князь
Долгорукий) побудував своє Успіння вже з кам
будував в місті Суздалі церкву в ту же міру».
маха Андрій Боголюбський створив найвідоміш
ніший з усіх відомих творчих варіантів Феодосі
Успенський собор у Володимирі (1158—1160)
небесної, зцілюючої душу краси не уявляли собі
го майбутнього царства й князі московські. Пр
будівництва головного — Успенського собору К
полит Філіп посилає своїх архітекторів подивит
ниту споруду Володимира (шлях до Києва пере
товський кордон). Туди ж, за переказами, їзди
ванті, довершуючи цю святиню Кремля (1475-

Сам Феодосій так і не побачив свого собору.
другий рік будівництва, підірвавши своє здоро
денні підмурків споруди. Ігумен на
будівництво ченців щоденно. І сам
з ними. У подертому одязі, убрьоханому
розчином, він був схожий на наймита, чорнороба
філософа. «Коли хто-небудь, хто не знав Фео
без гумору зауважує Нестор, — бачили його в
то не міг і подумати, що це й є той самий блаж
а визнавав його за одного з кухарів». От що р
ни її пристрасть до будівництва!

Феодосія Печерського не заведено називати к
ячем. Але він саме таким був, поєднуючи в соб
дожника. І суперечності між цими двома іпоста
ші не було. Культура того часу була якоюсь
тою, світлою, стриманою у вияві почуттів. З
християнська віра не протиставляла тоді себе
живим душевним потребам. Разом із образом
несла людям тисячолітні загальнолюдські ідеали
дяності, справедливості, втілені у творах стар
дожньої думки.

Світлі заповіти християнської культури здоб
боке втілення в діяльності Феодосія Печерсько
живим свідченням її невтримної енергії та іст
тимізму.

У 1991 році сповнюється 900 років з дня, ко
несені мощі святого до Успенського собору Пе
настиря. Пам'ять про великого духовного вчите
Русі переступає своє десяте століття.

ГОЛОС України

у точне визначення, скільки треба віддава-
йна» на користь незаможних і знедолених.
й податок — «десятина», форма перерозпо-
атими й бідними. У цьому святому ділі в
передники й навіть великі взірці для наслі-
наприклад, що після хрещення князь Воло-
усь своєю надзвичайною щедрістю й безмеж-
им самим він прагнув стерти в пам'яті на-
ня з людської совісті, які дозволяв собі у
оки. За Ярославом такого «юродства» не во-
диція діяльності доброти перейшла з Верх-
черського чернецтва. І слід сказати, вкоре-
нт східнослов'янської духовної культури та-
довгі роки й століття. Особливо ж багато
о у Феодосія Печерського на Україні. Се-
ати Івана Вишенського, Йова Княгиницько-
кого, поета Віталія з Дубна, св. Дмитра Рос-
ія Сковороду, Пантелеймона Куліша й по-
вченка. Прикметною особливістю українсь-
схиляння перед «святим убозтвом» і «ду-
», нелюбов до пожадливості, честолюбства
і. Християнські мислителі України принци-
власність (поділ на Твоє і Моє), але корінь
бачали не в економічній нерівності, а у від-

УША
ТТЯ

механізмів перерозподілу матеріальних
вони пішли значно далі від Феодосія. У
овського вже не задовольняла ота «десяти-
ку, у перерозподіл має надходити дві тре-
ї людини. Тільки такою дорогою ціною здат-
ись від докорів своєї християнської совісті,
й пекла. Якщо перекласти думку І. Галятов-
сни... чять, то виходить, що він, мислитель
тує ...обровільне майже 70-відсоткове опо-
тків багатіїв. А це вже високий рівень пе-
нального багатства, про який не наважують-
аконодавці найрозвинутіших сучасних країн
шаною економікою. Проте для філософа-чен-
тільки в справедливому розподілі хліба на-
ологічному ефекті такого явища, духовному
ості, бо той, хто відмовляється хоч від час-
тва, долає пожадливість, переконується в
цінностей над матеріальними.

й Феодосія цікавила не економіка, а мораль.
о земне, а справа ченця — навчитися само-
их жити не за земними, а за небесними (ду-
и. Ідеалом великого ігумена була людина,
не з економічних, політичних і навіть націо-
, а за велінням совісті. Думаючи про це,
до князя Ізяслава таке: «Якщо бачиш го-
го, або взимку, або бідою гнаного, хай це
арацин, або волзький болгарин, або єретик,
будь-який поганин — будь-кого помилуй і
як можеш».

рота була для нього вища за ідейні переко-
погляди, навіть віру. Ми, люди, маємо бути
ими, совісними, а вже «потім» католиками
и, болгарами чи українцями. Все, що зава-
оті, має бути відкинуте.

добровільну святу відданість і жертовність,
кий був далекий від думки обмежувати ду-
людини.

раса розумного життя, тиха радість пізнання
итинстві він ніколи не грав із дітьми. Сидів
магаючись заглянути в інший, кращий світ
чолітнього царства Божого на Землі, світ,
тичним християнським відчуттям присутнос-
щоденному житті. Це був світ аморфний,
жений лише авторитетом святих книг та

адив своєї любові до того загадкового книж-
і, коли став ігуменом. У пам'яті Нестора йо-
зривно пов'язаний з книжками, побутом дав-
Сидить, бувало, — згадує літописець, — Ве-
ише книжки, а блаженний, підсівши скраю,
їхнього переплетіння». Із тим Никоном, яко-

го Нестор називає Великим (бо був він великим ученим, і саме тоді, в 1072—1073 роках, завершував своє літописне зведення, що лягло пізніше в основу Нестерової «Повісті»), Феодосій жив в одній келії. Нерідко до них приєднувався ще Іларіон, який «був вправним книгописцем і дні й ночі писав книги в келії у блаженного отця нашого Феодосія». «А той, — додає Нестор, — тихо співав псалми і пряв вовну або займався чимсь іншим». Картина не тільки ідилічна, а й багатозначна, бо, як вважають історики, Іларіон був не простим ченцем, а колишнім київським митрополитом і автором першого на Русі релігійно-політичного трактату, який скорочено називають «Словом про закон і благодать». Можна гадати, що він тяжко переживав позбавлення сану (був обраний митрополитом за вказівкою Ярослава Мудрого й без згоди константинопольського патріарха). Щось зламалося, порушилося в його душі, й тому, шукаючи порятунку від самого себе, йшов він до Феодосія і Великого Никона, чия келія перетворилася з його появою на своєрідний скрипторій, тобто місце, де народжувались і переписувались книжки. Треба сказати, що Феодосій не тільки робив тканину для палітурок й співав псалми, заспокоюючи вразливо-нервового письменника, а й сам нерідко брався за перо (написав понад 20 творів). До цього гуртка ченців-інтелектуалів, якщо вірити «Патерику», належав і майбутній Нестор-літописець. Йому було 17 років, коли Феодосій прийняв його до монастиря, а, можливо, й приєднав до гуртка печерських книжників, бо сам літописець не раз називає себе «рабом й учнем» великого ігумена. Власне кажучи, з усього Феодосієва гуртка письменником у сучасному розумінні цього слова став лише він, Нестор, написавши чудові житія Бориса, Гліба і Феодосія. Але, звичайно, без впливу культурно-творчого середовища тодішнього Печерського монастиря він не став би тим, ким був. І, як знати, можливо, у тих попутніх міркуваннях на найрізноманітніші теми, що їх вставляв Нестор у свій літописний текст, відлунюють розмови, які точилися колись у дні його молодості в келії Феодосія між найвизначнішими мислителями тогочасної Русі.

До культурного життя країни Феодосій був причетний також і через свою пристрасть до культурної архітектури. Він будував Печерський монастир двічі. Спочатку звів «старий», дерев'яний — при самих печерах (1062), а потім розпочав будівництво у камені — на новому місці, яке тепер називається Верхньою Лаврою (1073). Закладений ним разом із князем Святославом Успенський собор (1073—1078) за своїм історичним і художнім значенням не поступався перед «метрополією руською» — собором Софійським (1036), а в дечому, дуже суттєвому, навіть перевершував його. І в цьому немає нічого дивного, бо найвиразніший архітектурний образ молитовного почуття було знайдено саме тут, у Печерському монастирі, де релігійні почуття були найглибшими і де були вони гармонійно поєднані з світлом культури й розуму. Образ Великої печерської церкви впливав на душі тогочасних людей з такою «тонізуючою», надихаючою силою, що йому приписували навіть лікувальні властивості. Серед зцілених від недуги був і князь Володимир Мономах. Для цього його підперезали золотим поясом варяга Шимона, за допомогою якого 1073 року Антоній і Феодосій робили розмітку плану Успенського собору. Тут ми стикаємося з думкою наших предків, що лікувальні властивості може мати не тільки місце, на якому зведено церкву, не тільки самі її стіни, а ще й міра, покладена в основу її архітектури. (До речі, сучасна «пірамідологія» також вважає, що надзвичайна дія піраміди Хеопса на психіку й організм людини пояснюється не її масштабом, а пропорціями її архітектурних мас). Хоч би як там було, а вражений князь Мономах ретельно обміряв Феодосієву будову й, «взявши розміри тієї божественної церкви Печерської, створив у всьому подібну їй церкву в місті Ростові такої ж висоти, ширини й довжини».

Таку, зціляючу тіло й душу, красу бажали мати в себе перед очима й багато інших християн з різних міст та князівств тогочасної Русі. Почалось копіювання, варіювання й творче переосмислення образу печерської святині у різних куточках України й Росії. І тривало це кілька століть. Були свої Успенські собори і в Чернігові, і у Володимирі - Волинському. Але найбільше враження справило особливо урочисте й тріумфальне просування цього типу споруд на Північ. Згаданий уже ростовський Успенський собор був збудований Володимиром Мономахом із дерева. Його син князь Георгій (Юрій Долгорукий) побудував своє Успіння вже з каміння — «побудував в місті Суздалі церкву в ту же міру». А онук Мономаха Андрій Боголюбський створив найвідоміший і найвеличніший з усіх відомих творчих варіантів Феодосієвої церкви— Успенський собор у Володимирі (1158—1160). Без отакої небесної, зцілюючої душу краси не уявляли собі столицю свого майбутнього царства й князі московські. Приступаючи до будівництва головного — Успенського собору Кремля, митрополит Філіп посилає своїх архітекторів подивитися на знамениту споруду Володимира (шлях до Києва перепиняв тоді литовський кордон). Туди ж, за переказами, їздив і А. Фіораванті, довершуючи цю святиню Кремля (1475—1479).

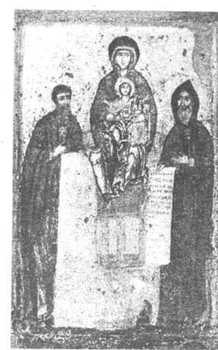
Сам Феодосій так і не побачив свого собору. Він помер на другий рік будівництва, підірвавши своє здоров'я на закладенні підмурків споруди. Ігумен надсилав на будівництво ченців щоденно. І сам працював з ними. У подертому одязі, убрьоханому будівельним розчином, він був схожий на наймита, чорнороба, а не ченця-філософа. «Коли хто-небудь, хто не знав Феодосія, — не без гумору зауважує Нестор, — бачили його в такому одязі, то не міг і подумати, що це й є той самий блаженний ігумен, а визнавав його за одного з кухарів». От що робить з людини її пристрасть до будівництва!

Феодосія Печерського не заведено називати культурним діячем. Але він саме таким був, поєднуючи в собі ченця й художника. І суперечності між цими двома іпостасями його душі не було. Культура того часу була якоюсь особливо чистою, світлою, стриманою у вияві почуттів. З свого ж боку, християнська віра не протиставляла тоді себе світові, його живим душевним потребам. Разом із образом Христа вона несла людям тисячолітні загальнолюдські ідеали доброти, людяності, справедливості, втілені у творах стародавньої художньої думки.

Світлі заповіти християнської культури здобули своє глибоке втілення в діяльності Феодосія Печерського. Він став живим свідченням її невтримної енергії та історичного оптимізму.

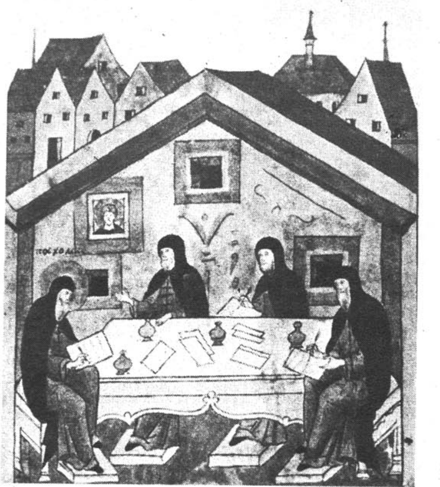
У 1991 році сповнюється 900 років з дня, коли були перенесені мощі святого до Успенського собору Печерського монастиря. Пам'ять про великого духовного вчителя Давньої Русі переступає своє десяте століття.

Молитва святого Феодосія Печерського за усіх християн

Владико, Господи Чоловіколюбче! Тобі, Господи, утверди, щоб стали ще вірнішими. Нерозумних, Ти, Владико, врозуми, Господи, наверни їх на християнство, і вони будуть братами нашими. Тих, котрі у темницях або в кайданах, або у біді, Ти, Господи, звільни їх від усілякої печалі. Тим братам нашим, хто у затворах і на стовпах, і у печерах, і у пустелі, Ти, Господи, подай твердість у подвизі. Помилуй, Господи, князя нашого — ім'ярек — і град цей, і усіх людей, що у ньому. Милістю своєю. Милістю своєю помилуй і мене, раба свого грішного — ім'ярек. Хоч і многогрішний я, але правою вірою рабом Твоїм є. Спаси й помилуй, Господи, єпископа нашого — ім'ярек — і весь чин чернецький з єреями та дияконами — усіх православних християн — ім'ярек. Помилуй, Господи, бідних і озлоблених злиденністю, подай їм багату милість — заради моління святої Богородиці, і силою Чесного Хреста, і Святого Триденного Воскресіння Твого, і заради славного пророка й Предтечі Іоанна, і усіх пророків та апостолів Твоїх, святителів та мучеників, і преподобних вітців і святих жін, і усіх святих Твоїх і святих вітців триста і вісімнадцять, що у Нікеї, і святих вітців — поручників нашого покаяння — Василія, Григорія Богослова, Іоанна Златоуста і Миколи, і святого вітця нашого Антонія, всієї Русі світильника, що обіцяв молитися за нас. І утіш, Господи, душі рабів своїх, православних князів наших і єпископів — ім'ярек — усіх рідних наших у плоті — ім'ярек. І утіш, Господи, душі рабів Твоїх усіх православних Християн, що померли у містах і у селах, і в пустках, і в дорозі, і в морі. Утіш їх у містці світлому у лику святих, в пределі благого Раю і життя безконечного і в невидимому і незгасному світлі лиця Твого,— бо Ти є заспокоєння і Воскресіння померлим рабам Твоїм, Христе Боже наш, і Тебе славимо з Вітцем і Святим Духом і нині і прісно.

Переклад на сучасну українську Орини ЖИЛЕНКО.

Хто має розум, то спитай, як казала свята Богородиця до святого Василія. Тако йому рече: «Якщо хочеш мене мати за заступницю у всіх бідах твоїх, послухай мене, зречися пиття всякого і п'яний не молися: не тільки не будеш почутий, але й Бога безгнівного розгніваш. Засуджений будеш до муки».

«Слово святого Феодосія про пиятику».

Жарт номера

— Чи не можна працювати по-нашому, а жити по-їхньому!

Олександр ПЕРЛЮК.

Кіровоград.

— У нас переломний момент...

Мал. Анатолія КАЗАНСЬКОГО.

«ПРО ЗАПАС»

«...вартість газет збільшиться у декілька разів, удвічі стане дорожчим проїзд у метро». **(з газет).**

Петро Григорія зустрів,
потиснув руку.
— Скажи, Григорію, якщо
це не секрет,
Навіщо ти в кіосках
«Союздруку»
Скуповуєш увесь тираж
газет?

— Ти що, не чув?! —
дивується Григорій,
— Не слухав радіо і не
читав газет?
Підвищиться ціна ж на пресу
скоро,
Тому читати я набрав на вік
вперед.

— Та все я чув! І теж не
ликом шитий.
Я хитрий, як і ти, — сказав
Петро, —
Ми всім сімейством: жінка, я
і діти
Четвертий день катаємось
в метро!

Анатолій ДЯДЮН.

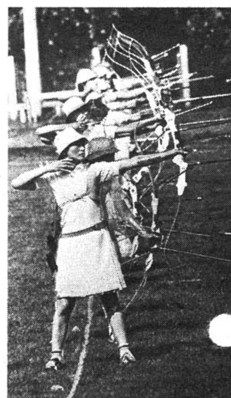
Біла Церква.

Маленькі сенсації

ОБИРАЮЧИ — ОБИРАЙ

Що в нашому житті було завжди — то це масовість. Самотність «простій радянській людині» зроду-віку не загрожувала. Ні на стадіоні, ні в магазині, ні, зрозуміло, на... Одне слово, там, де всі заспокоюються.

Завтра у нас теж щось на зразок масових вправ у стрільбі з лука. Мільйони людей вийдуть на лінію, побачать перед собою два слова: «так» і «ні». Примружуєтесь, натягуєте тетиву свого досвіду та розуму і обираєте, куди послати стрілу.

Нелегкий вибір. Залишите «ні» — вразите у саме серце Горбачова. Скільки-бо зусиль доклав Президент, аби ви сказали своє слово на захист «оновленого Союзу»! А з ним і воєначальник Язов, і депутат Коган. Скажете «так» — смертельно пораните Єльцина чи Ландсбергіса. Примусите потягнутись за валідолом Володимира Яворівського, Сергія Головатого.

Чиї нерви і здоров'я вам дорожче? Залишилась одна ніч, щоб обрати. Зрозуміло, правильну відповідь підкажуть не лише газети. Обличчя людей навколо, наші ціни, наші магазини, наші закони — теж. Листи тих, хто колись був співвітчизником — теж.

І нехай не тремтить рука, викреслюючи чуже для вас слово.

Олександр ХАРЧЕНКО, заступник курінного зі спортивно-масової роботи.

Фото Миколи БОЧКА.

Пародії

БЛУДНА ДУША

Моя оголена душа...
Ночує десь по
шпоришах...
О, як вона тебе шука—
Перелітає океани...

Ганна Гайворонська.

Весь день у чергах
промайне —
То видавці, то «Соки—
води»—
І тіло стомлене пірне
Блаженно під спасенну
ковдру.
І на льоту вже
захропеш.
Лише душі — хоч
вбий — не спиться.
Для душеньки спання—
арешт,
Для неї тіло —
то в'язниця.
Поки трудяще тіло
спить,
Душа світ заочі тікає.
Мов перелякана,
летить
Над океаном, рідним
краєм.
О як вона тебе шука,—
Немов порушника
вівчарка.
Шукає по шнурках,
щоках,
Винюхує — аж небу
жарко.
А розшука не одного—
Твою коханку
залоскоче,
Тебе, неначе батогом,
Поцьомає в уста
і в очі.
Забрьохана,
у реп'яхах
Повернеться душа
прислужна —
Її не звинувачу
у гріхах,
Бо не така я вже й
бездушна.

Володимир СЕМЕНО.

УКРАЇНСЬКІ АРАБСЬКІ ЕМІРАТИ

Любіть природу — матір вашу!

Інспекторові комітету охорони природи, кандидатові в народні депутати, на виборах нічого не світило. Ще б пак: дихати людям нічим, воду дають уночі, м'яса та ковбаси ніде немає, а нітратів та радіації вдосталь! До того ж наш охоронець, попри моду на антикомунізм, півроку тому на свою біду вступив до лав КПРС і тепер мав відповідати, як кажуть за себе і за того хлопця.

Але мав Орест Карпович веселу вдачу і твердий характер. І коли на черговій зустрічі йому надто допекли за повсюдне забруднення нафтопродуктами води в криницях (саме з цим лихом особливо відчайдушно боровся інспектор), майбутній народний обранець «психонув». Зашкварчало в Орестових грудях від образи й несправедливості і, як це траплялось не раз, хтозна звідкіля зірвалися з його вуст лукаві незбагненні слова:

— Дорогі співвітчизники! Брати і сестри! Позаяк ви такі затяті правдолюби і не маєте сил терпіти неподобства, не буду і я ховати від людей свою муку. Нехай мене за це розстріляють, але відкрию вам величезну державну таємницю, яка має докорінно змінити все наше життя, широко відкрити вікно нашій рідній Україні до золотого віку.

Орест Карпович випалив усе те на єдиному подиху і тепер, відсапуючись, страшенно дивувався сказаній нісенітниці.

— Справа в тому, — урочисто продовжував оратор, немов хтось навіював йому ті слова, — що ні Держкомприрода, ні партія, ні сам Президент ні на крихту не винні у тому, що скрізь у криницях, струмках та свердловинах з'явилася клята нафта. Щось таки глобальне скоїло на планеті нерозумне людство, і тепер, усупереч одвічним законам природи, шалена прірва нафти з родовищ Арабських Еміратів поступово переливається до підземних сховищ нашої ненької України.

Крикун зробив паузу і в абсолютній тиші, що враз опанувала залом, стало чутно, як пульсує кров у скронях, немов пульсує під землею ота нафта.

— І масні плями в наших криницях, то тільки початок нової ери! — продовжував він. — Скоро, дуже скоро полізе нагору нафта з-під кожного куща, кожної травинки, просто з-під наших ніг. Станемо ми тоді нафту видобувати і усьому світові продавати. І матимемо за це незліченні багатства. Наприклад, сплачуватимемо кожному українцю чоловічої статі десь так тисяч по сто доларів на рік за те, що він є громадянином Великої держави.

— Пробачте! — істерично вигукнув якийсь чоловік у залі. — А гареми, як в Арабських Еміратах, дозволять нарешті на Україні?

Залом хвилею прокотився приглушений гомін.

— Неодмінно! — впевнено рубонув Орест. — Є така думка, що можна буде мати другу дружину вже з наступної п'ятирічки, а до двохтисячного року, коли впораємося з програмою «Житло-2000», дозволять нормальні повноцінні гареми.

— Перепрошую! — підхопився і собі якийсь чоловік. — А чи не можна вже зараз, так би мовити авансом, позичити якусь сотню-другу доларів.

— Можна було б і не сотню, а великі тисячі, дорогий ви мій, — зітхнув новітній пророк, — але ж самі знаєте, як нині з папером — ні на чому гроші друкув[illegible] Чув, що опрацьовується [illegible]ріант забезпечення народу грошима за здану макулатуру. Але достеменно не знаю, будемо сподіватись.

Наступного дня в місті почалося щось дивне: люди безперервно тягли з криниць відра з водою, пильно вдивляючись, чи не з'явилася хоча б якась масна плямка. Дотепники підливали сусідам у криниці гасу чи мастила. Популярність Крикуна сягнула висот самого Кашпіровського, і де б Орест не з'являвся — його однаково в[illegible]ли «наш шейх». Отож не ди[illegible]но, що такого чоловіка було одноголосно обрано депутатом до міськради, де він очолив екологічну комісію.

Не знаю, чи повірили ви, шановні читачі, у мою правдиву історію. Але факт залишається фактом — кляті нафтопродукти скрізь уперто і невблаганно лізуть до наших українських криниць. Може, й справді українські арабські емірати вже не за горами? І чи не позаводити нам гареми та торби для грошей, козаки?! Чи ми гірші за якихось шейхів?!

Юрій БОЛЬШАК.

Халаминдики

ЯК ЗАХИСТИТИ «ДОКТОРСЬКУ»

Пізнього вечора вдалося захистити молодшому науковому співробітнику М. І. Сундукяну свою «докторську». Допомогло йому в цьому знання прийомів карате та залізна витримка. Трьом невідомим нападникам довелось накивати п'ятами. Сундукян же, втративши портфеля та капелюха, палицю «докторської» відстояв.

Олександр КАЛІНІЧЕНКО.

Київ.

ПРОДОВОЛЬЧИЙ СТРИПТИЗ

У місті N проведено опитування населення за темою: «Еротика в нашому житті». Один процент опитуваних засвідчив, що найчастіше зустрічався з еротикою у кінематографі, три — показали, що у бані, решта, 96, — у магазині, де абсолютно голі полиці.

Сергій БУГАЙ.

Київ.

Мал. Віктора КУДІНА.

ЖИТТЯ ТАКЕ... ПАЦЮЧАЧЕ

Науку — в «Курінь»

Слово честі, пацюків я ніколи не те що не любив — вони не дівчата, — а ставився до них, скажемо так, обережно. Але щоб заздрити — таке навіть у моторошному сні, після передруку в «Комсомольском знамени» московсько-щурячої підземної епопеї, не снилося.

Аж поки ТАРС не підсунуло свиню у вигляді оцього доволі симпатичного пацю- . І не через цікаві очиціюнята або білосніжну шубку брата нашого меншого — до цих зваб я, повторюю, байдужий — а через те, що біля нього. То ж баночка з-під «Будвайзера», всесвітньо відомого пива!!!

А ще «спінило» всю мою натуру те, що я пив той еліксир гурманів усього кілька разів, а той пацюк, судячи з короткого повідомлення, дудлив його все своє щуряче життя!

Справа в тому, що американський зоолог Леслі Клеві зробив за допомогою во достатого колеги чудодійне відкриття: пацюки, що п'ють пиво під час дослідів, живуть в середньому в шість разів довше за непитущих побратимів, не страждають серцево-судинними захворюваннями і взагалі, мабуть, непогано — з власного досвіду знаю — себе почувають. Бо печінки «пиволюбів» здатні накопичувати в організмі мідь, таку необхідну для його нормального функціонування.

— На жаль, поки що не вдалося визначити, чи сам напій є «металоакумулятором», чи стимулює виділення міді з інших продуктів харчування, — просторікував клятий Клеві, — але вже сьогодні можна з певністю сказати, якщо пивом не зловживати, воно корисне й для людини...

Ну, як вам, га?

Цікаво, що сказав би цьому найимитові продажної буржуазної науки наш «великий непитущий» Єгор Кузьмич «со товарищи»?

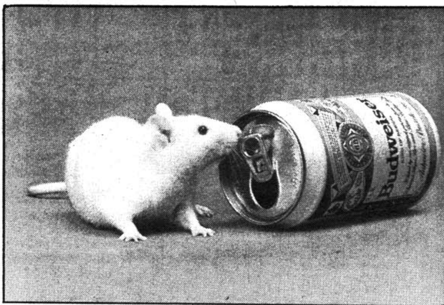
Єдине, що заспокоює: то, певно, «Будвайзер» такий цілющий. Хотілося б побачити, що заспівав би той Клеві разом зі своїми пацюками, якби скуштував нашого «Жигулівського» київського, або провінційного розливу, чи, скажімо, «бурдички» з діжки на вулиці. Або постояв у черзі за пивом у магазині. Їйбо, мабуть, у самого б хвіст виріс.

Та й наука у нас, яка доводила, що пиво шкідливе, нехай вони там хоч показяться зі своїми пацюками-пиволюбами, все-таки найпередовіша. Я переповів замітку колезі, а той, як відрубав: «То — не для нас. Там же сказано: склянку-дві щодня — тоді корисно. А в нас, як достоїшся, то хіба в такій дозі втримаєшся?».

Я й заспокоївся, сів розвінчувати «лжевченого». А потім, як глянув на фото, на банку, на щасливого пацюка... І так чомусь закортіло вік свій продовжити за «системою Клеві-«Будвайзер», що згадавши наші магазини, аж жити перехотілося, не те що писати.

Володимир СКАЧКО, заступник курінного з наукової частини, прихильник Леслі Клеві, що все-таки позаздрив пацюкам.

Фото ТАРС.

Пуцьвірінькі

Історія дала нам ще один шанс упустити його.

Те, що у нас найбільше металу на душу населення, видно хоч би із вмісту його в голосах.

Відсутність продуктів харчування може стати неабиякою поживою для роздумів.

Героями не народжуються. Ними стають за рознарядкою.

Альтернатива: тверда валюта або тверда рука.

Декому вдається стояти на чолі навіть тоді, коли важко стояти на ногах.

Вже не до світлого майбутнього, було б майбутнє.

І ринкові відносини можуть бути позастатутними.

Коли витравлюють дух, залишається душок.

Ідеологізована свідомість: «По ідеї, жити можна».

У ногах правди нема. Але ж на них тримаються черги.

Був хлопчиком на побігеньках. Але ж закордонних...

Розмах: якщо вже неповноцінність, то обов'язково — комплекс.

Як легко будувати платформи, коли навколо одні тупики.

Хто повірить, що дітей знаходять в капусті, коли в ній стільки нітратів?

Ранок мудріший за вечір, але ж не настільки, щоб виправити всі його помилки.

І замкнене коло може бути ґенеральною лінією.

Микола ЛЕВИЦЬКИЙ.

ПОНЕДІЛОК 18 БЕРЕЗНЯ

ПРОГРАМА УТ

16.00 Новини.
16.15 Для дітей. «До, мі, соль».
16.45 Народна музика. Виступає ансамбль «Струни серця».
17.30 На київській хвилі. Інформаційний випуск.
18.00 Концерт з творів С. Прокоф'єва.
19.00 Актуальна камера.
19.30 «Хто ми...» Громадсько-політичний відеотижневик. Частина 1.
20.45 На добраніч, діти!
21.05 Естрадний концерт.
21.25 «Хто ми...». Частина 2.
22.25 Благодійний концерт за участю народного артиста УРСР В. Пісарєва та артистів донецького балету.
23.30 Вечірній вісник.
0.00 Нічний телезал. Кінокомедія «Не ходіть, дівчата, заміж».

І ПРОГРАМА ЦТ

6.30 «Ранок» (120+30).
9.00 «Контакт». Економічний огляд.
9.15 Фільм «Казки... Казки... Казки старого Арбату».
11.00 Футбольний огляд.
11.30 «Охоронна грамота». «Історія одного музею».
12.00 ТСН.
12.15 Фігурне катання. Чемпіонат світу. Показові виступи.
15.00 ТСН.
15.15 «Світ захоплених».
15.30 Короткометражні художні телефільми «Очікування», «Етюд для доміно з роялем».
16.20 Виступає ансамбль «Дністряни». (Львів).
16.30 Дитяча година (з уроком французької мови).
17.30 Док. телефільм «Зоряні години генерала».
18.30 «Меридіан». Міжнародні новини.
18.45 «Йдемо до ринку». «Про товари, послуги і ціни». Передача 1.
19.30 Фотоконкурс «Земля — наш спільний дім».
19.35 Телефільм «Ох, цей жахливий, жахливий телевізор».
21.00 Час.
21. 45 «Рідного неба миле світло».

— Купони продають там, а телевізори тут.

Мал. Леоніда ТЕЛЯТНИКОВА.

23.15 «Я вам заспіваю». III Всесоюзний фестиваль авторської пісні у Києві.
0.25 ТСН.
0.45 Телефільм «Двоє в дорозі».
2.00 «Шуман в Росії».

ІІ ПРОГРАМА ЦТ

7.00 Ранок ділової людини.
8.00 Гімнастика.
8.15 «Гюстав Курбе». Науково-популярний фільм.
8.35, 9.35 Фізика. 10 кл.
9.05 Італійська мова.
10.05 Мама, тато і я.
10.35, 11.35 Астрономія. 11 кл.
11.05 «Бурда моден» пропонує...
12.05 Телефільм «Уявний хворий». 1 і 2 серії.
14.05 «Планета». Міжнародна програма.
17.00 Футбольний огляд.
17.30 Педагогіка для всіх.
18.25 Телестудії міст РРФСР. Уфа.
19.00 Телевізійний музичний абонемент. «Зоряна година».
19.40 «П'ять хвилин весни».
19.55 Колаж.
20.00 Вечірня казка.
20.15 «Турботи спільні».
20.45 Ялта-91.
21.00 Час (з сурдоперекладом).
21.45 На сесії Верховної Ради СРСР.
22.45 Телефільм «Час для роздуму».
23.50 «Прочани». Док. фільм про повернення монастиря «Оптина Пустинь».

КИЇВСЬКА ПРОГРАМА І ОСВІТНІ ПЕРЕДАЧІ ЦТ

17.30 Художній фільм «Дамське танго».
18.55 Музичний фільм «Манускрипт».
20.00 На київській хвилі. Інформаційний випуск.
20.30 Фільм-концерт «30 хвилин без оркестру».
21.00—22.55 — IV (освітня) програма ЦТ.

ВІВТОРОК 19 БЕРЕЗНЯ

ПРОГРАМА УТ

7.30 Відеоблок «Ранкова мозаїка».
9.00 «Невмирущий Кобзар». Літературно-музична композиція за творами Т. Г. Шевченка.
9.50 Док. фільм «Ходові випробування».
10.20 Співає заслужена артистка УРСР А. Кудлай.
10.35 Шкільний екран. 8 кл.
10.55 Телефільм «В'язень замку Іф». Фільм перший. 1 серія.
12.00 Доброго вам здоров'я. «Увага: гострі кишкові інфекції».
16.00 Новини.
16.10 Для дітей. «Веселка».
16.35 Співає В. Удовиченко.
17.00 «Художня панорама». Луганський художній музей.
18.00 На третій сесії Верховної Ради УРСР.
19.00 Актуальна камера.
19.30 На третій сесії Верховної Ради УРСР.
20.45 На добраніч, діти!
21.00 На третій сесії Верховної Ради УРСР. По закінченні — Фільм «Ар-хі-ме-ди!».

І ПРОГРАМА ЦТ

6.30 «Ранок» (120+30).
9.00 Актуальний репортаж.
9.15 Телефільм «Ох, цей жахливий, жахливий телевізор».
10.50 Дитяча година (з уроком французької мови).
11.50 «Душа была полна».
12.00 ТСН.
12.15 «Рідного неба миле світло».
15.00 ТСН.
15.15 Телефільм «Залізні ігри».
16.25 «Кому потрібен космос на Землі?»
16.45 Дитячий музичний клуб.
17.30 Хвилини поезії. Володимир Нежданов.
17.35 «Біль і надія». Теленарис про міжнаціональні проблеми.
18.20 Хокей. Чемпіонат СРСР. «Спартак» — ЦСКА. У перерві — 19.05 «Меридіан».
21.00 Час.
21.45 «ВІД» представляє: «Поле чудес».
22.30 Чемпіонат світу з боксу серед професіоналів. Суперважка вага. Зустріч Майка Тайсона (США) з Донованом Руддоком (Канада).
23.30 Естрадний вернісаж.
0.20 ТСН.
0.40 Телефільм «Дівчина і море».
1.45 «Музей на Делегатській». «Каргопілля — край заповідний».
2.10 «І жартома, і всерйоз». Кіноконцерт.

ІІ ПРОГРАМА ЦТ

8.00 Гімнастика.
8.15 «Художник Олександр Іванов». Науково-популярний фільм.
8.35, 9.35 Фізика. 11 кл.
9.05 Французька мова. 1 рік навчання.
10.05 Французька мова. 2 рік навчання.
10.35, 11.35 Географія. 7 кл.
11.05 Здоров'я.
12.05 Телефільм «Час для роздуму».
13.10 Телевізійний музичний абонемент «Зоряна година».
13.50 «П'ять хвилин весни».
14.05 Телестудії міст РРФСР. Уфа.
14.40 Ритмічна гімнастика.
17.00 К. Зідаров. «Царська милість». Фільм-вистава Московського Художнього театру Союзу РСР ім. Горького.
18.20 Мультфільм.
18.30 Екологія. Суспільство. Людина.
19.45 Парламентський вісник Росії.
20.00 Вечірня казка.
20.15 «Наші проблеми очима Джона Крістала».
20.30 Ритмічна гімнастика.
21.00 Час (із сурдоперекладом).
21.45 На сесії Верховної Ради СРСР.

КИЇВСЬКА ПРОГРАМА І ОСВІТНІ ПЕРЕДАЧІ ЦТ

17.30 Музичний фільм «Мій дім — мій театр».
18.30 Чемпіонат СРСР з хокею. «Сокіл» — «Торпедо» (Ярославль).
20.45 Ліричний концерт.
21.00—23.35 — Освітні передачі ЦТ. (М.).

СЕРЕДА 20 БЕРЕЗНЯ

ПРОГРАМА УТ

7.30 Відеоблок «Ранкова мозаїка».
9.00 Концерт української симфонічної музики.
9.30 Телефільм «В'язень замку Іф». Фільм перший. 2 серія.
10.35 Шкільний екран. 7 кл. Фізика.
11.05 Духовна музика.
11.40 Шкільний екран. 8 кл. Музика.
16.00 Новини.
16.10 Для дітей. «Старти надій».
16.40 Говоримо українською.
17.00 Концерт з творів Д. Січинського.
17.30 На київській хвилі. Інформаційний випуск.
18.00 На третій сесії Верховної Ради УРСР.
19.00 Актуальна камера.
19.30 На третій сесії Верховної Ради УРСР.
20.45 На добраніч, діти!
21.05 На третій сесії Верховної Ради УРСР.
22.45 Футбол. Кубок володарів кубків. $\frac{1}{4}$ фіналу. «Барселона» — «Динамо» (Київ). Трансляція з Іспанії.
0.30 На третій сесії Верховної Ради УРСР.

І ПРОГРАМА ЦТ

6.30 «Ранок» (120+30).
9.00 Діловий кур'єр.
9.15 Мультфільм.
9.35 Хокей. Чемпіонат СРСР. «Спартак» — ЦСКА.
12.00 ТСН.
12.15 Чемпіонат світу з боксу серед професіоналів. Суперважка вага.
15.00 ТСН.
15.15 Телефільм «Михайло Ломоносов». Фільм 1. «Від надр своїх». 1 серія.
16.30 Музична скарбниця. П. Чайковський. Сюїта № 3 для симфонічного оркестру.
17.10 Дитяча година (з уроком англійської мови).
18.10 «Перебудова. Як це було в Японії?».
18.55 Футбол. Кубок УЄФА. $\frac{1}{4}$ фіналу. «Торпедо» (Москва) — «Брондбю» (Данія).
21.00 Час.
21.45 «Дозвольте увійти». Концерт лауреатів «Звукової доріжки» газети «Московский комсомолец».
22.55 Футбол. Кубок європейських чемпіонів. $\frac{1}{4}$ фіналу. У перерві — 23.45 ТСН.
1.40 Телефільм «Після ярмарку».

ІІ ПРОГРАМА ЦТ

8.00 Гімнастика.
8.15 «Акварелі Волошина». Науково-популярний фільм.
8.35, 9.35 Фізика. 9 кл.
9.05 Німецька мова. 1 рік навчання.
10.05 Німецька мова. 2 рік навчання.
10.35, 11.40 Фізика. 7 кл.
11.05 «Світ грошей Адама Сміта».
12.10 Телефільм «Дружина моя, діти мої».
13.20 Об'єктив.
17.00 Телевистава «Карине».
19.00 Док. телефільм «Груба робота».
19.35 «Любий мій Валего...». Про письменника В. Некрасова.
19.55 Колаж.
20.00 Вечірня казка.
20.15 Пори року Ірми Худякової.

Мал. Ігоря АНДРУЩЕНКА.

20.50 Док. телефільм «Вперед, «Аргамак».
21.00 Час (з сурдоперекладом).
21.45 На сесії Верховної Ради СРСР.
22.45 На сесії Верховної Ради РРФСР.

КИЇВСЬКА ПРОГРАМА І ОСВІТНІ ПЕРЕДАЧІ ЦТ

17.30 Художній телефільм «Час збирати каміння». 1 серія.
18.40 «Зачарована фея». Вистава для дітей.
19.40 Музичний фільм.
20.00 На київській хвилі. Інформаційний випуск.
20.30 Пісенне мереживо.
21.00—23.45 — Освітні передачі ЦТ.

ЧЕТВЕР 21 БЕРЕЗНЯ

ПРОГРАМА УТ

7.30 Відеоблок «Ранкова мозаїка».
9.00 Телефільм «В'язень замку Іф». Фільм другий.
10.35 Шкільний екран. 11 кл. Фізика.
11.05 Говоримо українською.
11.25 Док. фільм «Інопланетяни, свідчення очевидців».
11.40 Шкільний екран. 6 кл. Музика.
16.00 Новини.
16.15 На допомогу школі. Російська література.
16.45 Для дітей. «Веселка».
17.15 «Зірки жердини». Міжнародні змагання з легкої атлетики.
18.00 На третій сесії Верховної Ради УРСР.
19.00 Актуальна камера.
19.30 На третій сесії Верховної Ради УРСР.
20.45 На добраніч, діти!
21.05 На третій сесії Верховної Ради УРСР. По закінченні — фільм «Будинок без виходу».

І ПРОГРАМА ЦТ

6.30 «Ранок» (120+30).
9.00 За зведеннями МВС.
9.15 «Про що співають дерева».
9.30 Футбол. Європейські кубки.
12.00 ТСН.
12.15 Концерт Державного ансамблю Якутської РСР.
15.00 ТСН.
15.15 Світ захоплених.
15.30 Телефільм «Михайло Ломоносов». Фільм 1. «Від надр своїх». 2 серія.
16.40 Док. фільм «Намібія: довгий шлях до незалежності».
17.05 Фільм — дітям. «Тигр снігів».
18.15 Разом з чемпіонами.
18.30 «Меридіан». Міжнародні новини.
18.45 ...До шістнадцяти і старші.
19.15 Телефільм «Білі ворони».
21.00 Час.
21.45 За зведеннями МВС.
22.00 Світ оперного театру.
23.00 Під знаком «Пі». У перерві — 0.00 ТСН.
0.45 Телефільм «Олександр Вертинський: «Я повернувся додому».
2.15 Телефільм «Годинникар і курка». 1 серія.

ІІ ПРОГРАМА ЦТ

8.00 Гімнастика.
8.15 «Світ Чюрльоніса». Док. телефільм.
8.35, 9.35 Загальна біологія. 11 кл.
9.05 Іспанська мова. 1 рік навчання.
10.05 Іспанська мова. 2 рік навчання.
10.35, 11.35 Література. 10 кл.
11.05 «ТелеЕко». Журнал.
12.05 Пітер Брук. Московські зустрічі.
13.05 Ритмічна гімнастика.
13.35 Пори року Ірми Худякової.
17.00 Очевидне — неймовірне.
17.45 «Лев Яшин». Док. телефільм.
18.15 «Рамазан». Фестиваль татарської музики.
19.25 Мультфільми.
19.45 Парламентський вісник Росії.
20.00 Вечірня казка.
20.15 Знайомтесь: АСКО.
20.30 Здоров'я Канади.
21.00 Час (з сурдоперекладом).
21.45 На сесії Верховної Ради РРФСР.
23.15 Телефільм «Під дахами Монмартра». 1 і 2 серії.

КИЇВСЬКА ПРОГРАМА І ОСВІТНІ ПЕРЕДАЧІ ЦТ

17.30 Художній телефільм «Час збирати каміння». 2 серія.
18.35 Українські пісні.
19.00—23.20 — Освітні передачі ЦТ.

П'ЯТНИЦЯ 22 БЕРЕЗНЯ

ПРОГРАМА УТ

7.30 Відеоблок «Ранкова мозаїка».
9.00 Народні мелодії.
9.25 Док. телефільм «Шакарім».
9.55 Співає Юрій Антонов.
10.35 Шкільний екран. 10 кл. Фізика.
11.05 Фільм «Сіроманець».
12.30 Сонячне коло.
16.00 Новини.
16.10 На допомогу школі. Українська література.
16.45 Співає заслужений артист УРСР В. Самарцев.
17.30 На київській хвилі. Інформаційний випуск.
18.00 На третій сесії Верховної Ради УРСР.
19.00 Актуальна камера.
19.30 На третій сесії Верховної Ради УРСР.
20.45 На добраніч, діти!
21.00 На третій сесії Верховної Ради УРСР.
22.15 Молодіжна студія «Гарт». У перерві — Новини.
0.30 Корифеї світового джазу та популярної музики: Джон Леннон.

І ПРОГРАМА ЦТ

6.30 «Ранок» (120+30).
9.00 Телефільм «Білі ворони».
10.45 Мультфільм.
11.35 «Я зустрів вас». Співає В. Медведев.
12.00 ТСН.
12.15 Світ оперного театру.
13.15 До шістнадцяти і старші.
15.00 ТСН.
15.15 Світ захоплених.
15.30 Телефільм «Михайло Ломоносов». Фільм 1. «Від надр своїх». 3 серія.
16.40 Мама, тато і я.
17.10 Мультфільм.
18.00 Контракт-форум.
18.30 «Меридіан». Міжнародні новини.
18.45 Хвилини поезії.
18.50 Програма «ВІД».
19.05 Художньо - документальний фільм «Гарольд Ллойд— третій геній». Про видатного коміка світового кіно. 1 і 2 серії (Англія).
21.00 Час.
21.45 Програма «ВІД». У перерві — 0.15 ТСН.
1.00 Театр одного актора. О. Філіпенко. Вечір радянської естради.
2.15 Телефільм «Годинникар і курка». 2 серія.

ІІ ПРОГРАМА ЦТ

8.00 Гімнастика.
8.15 «Син Вітчизни». Док. телефільм.
8.45, 9.35 Світ, що нас оточує. 2 кл.
9.05 Англійська мова. 1 рік навчання.
9.55 Розминка для ерудитів.
10.40, 11.40 Географія. 6 кл.
11.10 Англійська мова. 2 рік навчання.
12.10 Телефільм «Під дахами Монмартра». 1 і 2 серії.
14.30 «Рамазан». Фестиваль татарської музики.
17.00 Телеступдії міст РРФСР. Мурманськ.
17.25 Переможці.
18.25 «Що сказано, то сказано...». Співає Юрій Лоза.
18.55 Колаж.
19.00 Арена.
20.00 Вечірня казка.
20.15 «Вертикаль». Док. телефільм «Будинок на Маслівці».
20.45 Спорт для всіх.
21.00 Час (з сурдоперекладом).
21.45 На сесії Верховної Ради РРФСР.
23.15 Телефільм «Мілина». 1 і 2 серії.

КИЇВСЬКА ПРОГРАМА І ОСВІТНІ ПЕРЕДАЧІ ЦТ

17.30 Художній фільм «За двома зайцями».
18.45 Хореографічні новели.
20.00 На київській хвилі. Інформаційний випуск.
20.30 Музичний фільм «Вниз по Волзі».
20.45—23.45 — Освітні передачі ЦТ.

СУБОТА 23 БЕРЕЗНЯ

ПРОГРАМА УТ

7.30 На хвилі дружби. Грає народний артист РРФСР В. Пікайзен. (Скрипка).
8.00 Ритмічна гімнастика.
8.20 Кінозамальовка.
8.30 Концерт колективів художньої самодіяльності Дніпропетровської області.
9.30 Новини.
9.45 Телефільм «Портрет».
10.25 Я. Головацький. «Сволота». Вистава Миколаївського театру драми та музичної комедії.
12.40 Доброго вам здоров'я. Лікування сечокамінних захворювань.
13.10 Новини.
13.20 Телефільм «Д'Артаньян і три мушкетери». 1 серія.
14.45 Виїзна сесія АМН СРСР з чорнобильських проблем. «Круглий стіл».
15.45 Телеопера «Ноктюрн» (на музику М. Лисенка).
16.35 «Скарбниця пам'яті». М. Хвильовий.
17.20 Ліричний концерт.
17.40 120-річчю від дня народження Лесі Українки присвячується. «Без надії сподіватись».
18.30 Актуальна камера.
19.00 Чемпіонат СРСР з футболу. «Дніпро» — «Металург». У перерві — Реклама.
20.45 На добраніч, діти!
21.00 Чемпіонат СРСР з футболу. «Чорноморець» — «Динамо» (Москва). 2 тайм.
21.45 Фільм «Перед іспитом».
22.50 Вечірній вісник.
23.20 Документально - публіцистичний фільм «Інші та Сталін».

І ПРОГРАМА ЦТ

6.00 Співає Н. Кригіна.
6.45 Мультфільми.
7.15 Спорт для всіх.
7.30 Ритмічна гімнастика.
8.00 Ранкова розважальна програма.
8.30 Здоров'я.
9.00 ТСН.
9.15 Фільми режисера С. Самсонова. «Оптимістична трагедія».
11.10 «Ранкова зоря».
12.10 «Осінь шахіста». Док. телефільм.
13.10 Мультфільми.
13.35 «Круглий стіл» діячів літератури і мистецтва з проблем збереження пам'ятників культури.
14.40 Док. фільм «Школа чарівників».
15.00 ТСН.
15.15 Фотоконкурс «Земля — наш спільний дім».
15.20 «Образ». Літературна передача для старшокласників.
16.15 «З золотого фонду ЦТ». Концерт К. Шульженко.
16.30 Ілюзіонний атракціон.
18.00 Міжнародна панорама.
18.45 Фільм «Коментар до прохання або помилування».
21.00 Час.
21.45 Вічна пісня кохання.
22.45 Телефільм «Дама з Амстердама». Із серії «Деррік» (Німеччина).
23.45 ТСН.
0.05 Програма «А». Роджен Уотерс. «Стіна».
1.55 Телефільм «Старший син». 1 серія.

ІІ ПРОГРАМА ЦТ

8.00 Гімнастика.
8.15 Мультфільм.
8.25 Кінопубліцистика союзних республік. Док. телефільм «Хроніка однієї будови у фактах і монологах».
9.00 ТВ про TV.
10.00 Відеоканал «Співдружність».
13.30 Відеоканал «Плюс одинадцять».
17.00 Футбол. Чемпіонат СРСР. «Чорноморець» — «Динамо» (Москва). У перерві — 17.45 «Парламентський вісник Росії».
18.50 Телепрограма «Сім'я».
19.50 Кіножурнал.
20.00 Вечірня казка.
20.15 Легка атлетика. Міжнародний матч «Зірки жердини».
21.00 Час (із сурдоперекладом).
21.45 Телеконкурс молодих естрадних співаків «Ялта-91».

КИЇВСЬКА ПРОГРАМА І ОСВІТНІ ПЕРЕДАЧІ ЦТ

9.00—18.05 — Освітні передачі ЦТ.
18.05 Клуб української пісні «Пломінь».
19.20 Телефільм «Що наше життя? Гра?».
19.40—23.45 — Освітні передачі ЦТ.

НЕДІЛЯ 24 БЕРЕЗНЯ

ПРОГРАМА УТ

7.30 Ритмічна гімнастика.
7.50 Улюблені мелодії.
8.30 «У неділю вранці». Інформаційно-музична програма.
9.30 Новини.
9.45 Науково-популярний телефільм «Білий лебідь».
10.05 Телефільм «Д'Артаньян і три мушкетери». 2 і 3 серії.
12.50 Для дітей. «Канал «Д».
14.20 Новини.
14.30 Село і люди.
15.15 «Ви нам писали». Музична передача за листами глядачів.
16.00 «Солдати правопорядку». Про діяльність УКДБ Запорізької області.
17.00 «В країні Мультляндії».
18.00 «Земле моя». Де взяти чисту воду?
18.20 Весняні варіації.
19.00 Актуальна камера.
19.30 Все про кіно.
20.50 На добраніч, діти!
21.05 Авторська пісня.
21.55 Фільм «Швидкоплинний серпень».
23.15 Вечірній вісник.
23.45 Телевистава «Випадок з паном Н.».

І ПРОГРАМА ЦТ

8.05 ТСН.
8.15 Ритмічна гімнастика.
8.45 Тираж «Спортлото».
9.00 «З ранку раненько». Передача для дітей.
10.00 «На службі Вітчизні».
11.00 Ранкова розважальна програма.
11.30 Клуб мандрівників.
13.00 Сільська година.
14.00 Музичний кіоск.
14.30 «Веді».
15.00 ТСН.
15.15 Марафон-15.
16.30 Променад-концерт ЦТ-1.
18.10 Уолт Дісней представляє.
19.00 Недільний кінозал. Док. фільм «Легенда». Мультфільм.
19.50 Фільм «Шерлок Холмс і нова зброя». (США).
21.00 Час.
21.45 Футбольний огляд.
22.15 Телевізійне знайомство. Народний артист СРСР В. Співаков.
23.35 «ВІД» представляє музичну програму «Шоу-біржа».
0.35 ТСН.
0.55 «Фрагменти однієї біографії». Фільм-балет на музику аргентінських композиторів.
1.45 Телефільм «Старший син». 2 серія.

ІІ ПРОГРАМА ЦТ

8.00 На зарядку ставай!
8.20 Мультфільм.
8.30 Заключний концерт Всесоюзного фестивалю народних хорів і ансамблів пісні і танцю.
9.30 Док. телефільм «Під знаком біди» з циклу «Земля тривоги нашої».
10.00 Телефільм «Димка».
11.15 Відеоканал «Плюс одинадцять».
14.45 Мультфільм.
15.00 «Світ, в якому ми живемо». Фільми режисера Ю. Нагібіна. «Портрет музею», «Дивертисмент».
16.00 Чемпіонат США з баскетболу серед професіоналів НБА.
17.00 «Планета». Міжнародна програма.
18.00 Футбол. Чемпіонат СРСР. «Динамо» (Мінськ) — «Динамо» (Київ).
19.55 Колаж.
20.00 Вечірня казка.
20.15 Грає дует баяністів В. Горбунов і С. Ларіонов.
20.30 Лижний фристайл. Кубок Європи.
21.00 Час (з сурдоперекладом).
21.45 Авторське телебачення.
23.45 Легка атлетика. Чемпіонат світу з кросу.

КИЇВСЬКА ПРОГРАМА І ОСВІТНІ ПЕРЕДАЧІ ЦТ

9.00—23.25 — Освітні передачі ЦТ.

З ПОТОКУ ПОВІДОМЛЕНЬ

Шахи. В іспанському місті Лінаресі завершився гросмейстерський турнір зірок. Переможцем став львів'янин Василь Іванчук, який набрав 9,5 очка. У чемпіона світу Гаррі Каспарова — 9, ще в одного львів'янина Олександра Білявського — 8. Він фінішував третім.

Фігурне катання. В Мюнхені триває чемпіонат світу. Цікавою була боротьба у чоловіків. Чемпіон Європи одесит Віктор Петренко зі старту захопив лідерство. Але не втримав його і задовольнився лише срібною нагородою. Обійшов нашого земляка Курт Браунінг з Канади. Бронзова медаль дісталася Тоду Елдріджу (США).

Хокей. Чемпіонат СРСР у вищій лізі завершиться наступного вівторка. Але вже відомі чемпіон країни та срібний призер. Найвищий титул зберегли московські динамівці. Щоб забезпечити собі «золото», хокеїстам «Динамо» необхідно було зіграти принаймні внічию із земляками-спартаківцями. І вихованці тренера Володимира Юрзінова виконали програму - мінімум — 2:2 (1:0; 1:0; 0:2).

Цей матч був видовищним і напрочуд гострим. У першому та другому періодах чемпіони закинули по шайбі: Хайдаров (7-ма хвилина) і Семак (24-та). А в третьому «Спартак», який претендував на друге місце, помітно мобілізувався й перехопив ініціативу. Спершу успіху добився Волгін (48), а потім захисник Тюриков дальнім кидком встановив рівновагу (59).

Таким чином, «Спартак» став срібним призером. Адже в цей же вечір його конкурент ЦСКА програв у Воскресенську «Хіміку» — 2:4.

Результати ще двох матчів туру: «Торпедо» (Ярославль)— «Торпедо» (Нижній Новгород) — 6:3, «Динамо» (Рига) — «Торпедо» (Усть-Каменогорськ) — 7:4.

ТЕЛЕФОНИ РЕДАКЦІЇ ГАЗЕТИ:

Головний редактор — 446-92-11

Заступники головного редактора — 446-70-42, 446-91-16, 446-91-37, 446-91-96.

Відповідальний секретар — 446-72-63.

Завідуючий коректорською — 446-60-22.

Відділи: міжнародний — 446-91-20, листів — 441-88-28, економіки — 441-88-07, аграрний — 441-86-18, парламентський — 441-84-52, 441-85-64, охорони здоров'я — 441-88-06, соціальних питань — 441-88-55, екології — 441-88-58, культури — 441-86-44, спорту — 441-88-08, інформаційний — 446-61-13, історії України — 448-88-62, військових питань — 441-88-52, реклами — 441-89-44.

НАД НОМЕРОМ ПРАЦЮВАЛИ:

Заступник головного редактора — Борис Сидоренко.

Черговий редактор Валентин Лабунський.

Автори макета — Анатолій Мироничев, Євген Українець.

Випусковий — Олексій Бондаренко.

Оформлення — Володимир Кисельов.

Коректори: Леся Онищенко, Валентина Лукаш, Євгенія Оратовська, Олена Чоповська, Галина Каблак.

Верстальники: Тетяна Балюк, Алла Будникова, Марія Селодюк, Ольга Яценко, Анатолій Артеменко, Сергій Скаженюк.

Лінотипісти — Віктор Процун, Раїса Гринюк.

* * *

Ордена Леніна комбінат друку видавництва «Радянська Україна», 252047, Київ-47, проспект Перемоги, 50.

Індекс 60955.

Тираж 166.300.

Передплатна ціна на рік 19 крб. 80 коп.

Зам. 03150521.